

Azylové domy jako sociální služba pomáhající matkám s dětmi
v nepříznivé životní situaci

Bc. Veronika Sedlářová

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Veronika Sedlářová**
Osobní číslo: **H160338**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Azylové domy jako sociální služba pomáhající matkám s dětmi v tísní**

Zásady pro vypracování:

Vypracování rešerše a prostudování odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti sociálních služeb, rodiny a azylových domů.
Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovorů.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATOUŠEK, O., 2016. Slovník sociální práce Vydání třetí., Praha: Portál. ISBN: 978-80-262-1154-9.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

KIMPLOVÁ, Tereza. Základy psychologie manželského a rodinného soužití. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, 87 s. ISBN 978-80-7368-619-2.

LEVICKÁ, Jana a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ. Issues of contemporary family in the international context. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015, 137 s.

ISBN 978-80-7435-571-4.

BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]. Praha: Portál, 2008, 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2018**

Ve Zlině dne 1. prosince 2017

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

14.4.2018

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

²⁾ Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpisy vysoké školy.

(2) Diplomová, diplomová, bakalářská a rigorózní práce odpracované uchazečem s odbornými studiemi, kterým bylo toto ustanovení již považováno jako právní konání, obvyklého zveřejnění a nahlášení učebnicemi v míru učením využitím předložených materiálů škola nebo není-li tak zveřejněna a učebnicemi zpracována škola, kde se má konat odborná práce. Kvalita se měří na vyžadovanou právní kvalifikaci na své odborné úrovni; práce nebo doporučení.

(3) Platí, že odpracování práce autor zveřejnil ve formě, která mu byla určena, a to včetně její odborné kvalifikace.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o ochraně kulturního dědictví (zákon o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským), § 35 odst. 2.

(3) Účel práce autorské této povahy škola nebo školské či vzdělávací zařízení, nepřísluší-li mu, není-li zveřejněna nebo doporučená hospodářského nebo odborného praxe, a práce nebo k účelům využití této povahy škola nebo zveřejněna ve formě školské nebo vzdělávacího zařízení; vyžaduje se, že škola nebo školské či vzdělávací zařízení školské práce.

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o ochraně kulturního dědictví (zákon o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským), § 39 Školní zákon.

(4) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají na svých územích právo na využití školního materiálu a jeho školské díla (§ 35 odst. 2).

1) Každý-li autor tohoto díla učebnicí využívat bez náhrady škola, pokud se tato učebnicí doporučila odbornými školními pracovníky, podle § 35 odst. 1 písm. b) ustanovení.

(2) Není-li uvedeno jinak, může autor školního díla své dílo učebnicí poskytnout jinému využití, není-li to v rozporu s uvedenými úřady školské nebo školské či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny používat, aby jen autor školního díla; učebnicí, jiným školským či odborným a učebnicím díla či poskytnout jinému využití odměnou § přílohou přílohy na území školního využití se souhlasem díla autorského, a to podle ustanovení al de jure školní práce, pokud se používá k účelům školního využití nebo školské či vzdělávacího zařízení; učebnicí školního díla podle ustanovení 1.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce pojednává o matkách s dětmi, kteří se ocitly v tíživé životní situaci a vyhledaly proto služby azylového domu. V teorii nastíníme celkovou problematiku rodiny, patologické jevy, které se vyskytují v rodinách, a také se zaměříme na neúplnou rodinu, protože děti, které využívají službu azylového domu, jsou zejména vychovávány jedním rodičem a to matkou. Azylový dům je sociální služba, proto se v druhé kapitole zaměříme na sociální služby obecně. Jelikož empirická část pojednává o výchově, poslední kapitola bude zaměřena na výchovu dětí. Také popíšeme výchovu v azylovém domě a prostředky, které matky k dosažení efektivního výchovného působení používají. Dále definujeme výchovu k volnému času a nabídku volnočasových aktivit v azylovém domě.

V empirické části se zaměříme na výzkumné cíle a odpovíme na dílčí výzkumné otázky, které jsme si určili. Praktická část je zpracována pomocí kvalitativního výzkumu, tedy díky rozhovorům s klientkami azylových domů. Získané data byly přepsány a pomocí otevřeného kódování vytvořeny čtyři hlavní kategorie, které nám v závěru přinesly odpovědi na hlavní výzkumnou otázku.

Klíčová slova: rodina, rodinná výchova, sociální služby, azylový dům, výchovné metody, volný čas.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with mothers with children who find themselves in a difficult life situation and therefore find services of an asylum home. In theory, we outline the general family issues, the pathological phenomenon that occur in families, and we will also focus on an incomplete family, because children who use the asylum home are mostly raised by their mother. The Asylum House is a social service therefore we will focus on social services in the second chapter in general. As the empirical part deals with education, the last chapter will focus on the education of children. We will also describe the upbringing in the asylum home and the means that mothers use to achieve an effective educational outreach. Furthermore, we define leisure time training and offer leisure time activities in the shelter.

In the empirical part, we will focus on the research goals and answer the partial research questions we have identified. The practical part is elaborated through qualitative research, thanks to interviews with clients of asylum homes. The data obtained has been rewritten and four main categories have been created using open coding, which in the end brought us the answers to the main research question.

Key words: family, family education, social services, asylum home, educational methods, leisure time

Chtěla bych moc poděkovat zejména vedoucímu mé diplomové práce Mgr. Jakobovi Hladíkovi Ph.D. za čas, který mi věnovala, za cenné rady a nápady. Dále bych tímto chtěla poděkovat všem klientkám, které mi daly informace, neboť bez jejich příběhů bych diplomovou práci nemohla dále zpracovávat.

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně dne 14.4.2018

.....

podpis

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 RODINA A JEJÍ FUNKCE.....	12
1.1 DRUHY RODIN	14
1.2 KRIZE RODINY	16
1.2.1 Rozvod	17
1.2.2 Úmrtí	17
1.2.3 Domácí násilí	18
1.2.3.1 Syndrom CAN	19
1.2.4 závislosti.....	20
2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY	21
2.1 LEGISLATIVNÍ ZAKOTVENÍ	22
2.2 STANDARDY KVALITY	23
2.3 AZYLOVÉ DOMY PRO MATKY S DĚTMI	25
2.3.1 Sdružení azylových domů	25
3 VÝCHOVA DĚTÍ.....	27
3.1 FORMÁLNÍ, NEFORMÁLNÍ A INFORMÁLNÍ VÝCHOVA	28
3.2 PROSTŘEDKY VÝCHOVY	29
3.3 VÝCHOVA V AZYLOVÉM DOMĚ.....	30
3.4 VOLNÝ ČAS V AZYLOVÉM DOMĚ	32
3.4.1 Nabízené volnočasové aktivity	32
I II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	36
3.5 CÍL VÝZKUMU	36
3.6 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
3.7 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO SOUBORU	37
3.8 VÝZKUMNÉ METODY	38
4 ANALÝZA A ZPRACOVÁNÍ DAT.....	40
4.1 RODINNÉ VZTAHY	40
4.2 MOŽNOSTI.....	41
4.3 VÝCHOVA	42
4.3.1 Mateřská láska.....	42
4.3.2 Výchova, nevhodná	44
4.4 VOLNÝ ČAS	46
4.5 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ	48
5 INTERPRETACE A ZÁVĚREČNÁ DISKUZE	51
6 ZÁVĚR.....	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Jako téma diplomové práce jsme si vybrali Azylové domy jako sociální služba pomáhající matkám s dětmi v nepříznivé životní situaci. Azylové domy jsou poskytovány ženám, které se ocitly s dětmi v nepříznivé životní situaci. V dnešní době roste počet matek samoživitelek, které se starají sami o děti, ať už se tak sami rozhodli, nebo nedobrovolně. Sociální služba jako je azylový dům pro matky s dětmi, je poměrně mladou službou a je zaměřena na specifický okruh klientů. Je stále žádanější službou, roste počet klientek, které chtějí využívat toto zařízení, aby se znovu mohly postavit na vlastní nohy a resocializovat se. Cílem této práce je zaměřit se na důležitost výchovného působení v azylovém domě a také na volný čas dětí klientek azylového domu. Práce je tedy rozdělena na teoretickou a empirickou část.

V první části se zabýváme rodinou. Rodina je totiž základ společnosti, a proto vycházíme z teorie rodiny a jejího smyslu. V dnešní době se oslabuje funkce rodin, a proto přibývá rodin dysfunkčních. Každý člověk se může dostat do situace, kterou neumí řešit sám, a to může mít vliv na oslabení již výše zmiňované funkčnosti rodin. Krize je normální reakce na ne zrovna normální situaci. Existuje celá řada příčin, proč krize vzniká, a proto jsme nejzávažnější rodinné problémy popsali více. Dle našeho mínění jsou nejzávažnějšími problémy rozvod, a to jak pro dospělého člověka, tak i velkou zátěží pro dětskou psychiku. Dále úmrtí v rodině ať už očekávané, tak náhlé úmrtí nese řadu potíží v rodinných vztazích. Na to navazují další problémy, jako jsou závislosti, přičemž nejvíc se vyskytující je alkoholová závislost. Dále je stále častějším problémem domácí násilí ve formě fyzického, ale i psychického trýznění. Násilím v moderní společnosti netrpí jen ženy, ale zvyšuje se počet týraných mužů. Všechny zmiňované problémy se mohou řešit, a proto se v druhé kapitole budeme zabývat sociálními službami, které jsou tu pro všechny osoby, které potřebují pomoc, ať už s poradenstvím v dané problémové oblasti, tak s ubytováním.

V České republice došlo k výrazným změnám v oblasti sociálních služeb. Největší změna přišla s účinností zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon pomohl podmínky pro poskytovatele sociálních služeb sjednotit, zavedl nové definice a pojmy a v neposlední řadě zavedl novou kategorizaci sociálních služeb. Literatura uvádí mnoho definic sociálních služeb, ale my jsme se řídili hlavně definicí ze zákona č. 108/2006 Sb. O sociálních službách. Dále se podrobněji zabýváme standardy kvality, které jsou součástí zákona o sociálních službách. Tedy část, ve které se ukládá poskytovateli sociálních služeb

dodržovat Standardy, které jsou vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí. Bohužel podrobné znění standardů ale není součástí zákona. Poslední podkapitola popisuje azylový dům. Azylové domy, jak uvádí ve své literatuře Matoušek je „ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, jež by těm klientům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti.“ (Matoušek, 2003, s.32)

Potřeba azylu a poskytování komunitní formy péče je nadále potřeba i v zemích s rozvinutým sociálním systémem. Vždy se najdou lidé, kteří budou potřebovat stravu a ubytování, ať už se bude jednat o jedince či skupiny lidí, komunity.

Třetí část zahrnuje výchovu dítěte, popisuje formální, neformální a informální výchovu, protože v ubytovacím zařízení nabízí klientkám aktivity, které souvisí s neformální výchovou. Budeme se zabývat i prostředky výchovy, přičemž nejčastější a nejvíce používané jsou odměny a tresty. Dále se v poslední kapitole teoretické části zaměříme na vnímání výchovy matek, které momentálně žijí v azylovém domě. Mnoho matek se nezajímá o volný čas svých dětí, proto se zaměříme i na volný čas dětí v ubytovacím zařízení. S tím souvisí i podkapitola pojednávající o možnostech volnočasových aktivit, které nabízí azylové domy.

Teoretická část práce nám nastínila pohled do dané problematiky, ze které dále čerpá empirická část. Ta si klade za cíl odpovědět na výzkumné otázky týkající se výchovy dětí v azylovém domě. V diplomové práci se zaměříme na ženy, které bydlí z jakéhokoliv důvodu v azylovém domě pro matky s dětmi, vnímají výchovu svých dětí, jaké výchovné metody používají, jaké prostředky používají k dosažení vytyčeného cílu a zda volný čas ovlivňuje chování jejich dětí.

1 RODINA A JEJÍ FUNKCE

Rodina již od počátku existuje ve všech společnostech a všech typech kultur. Je to prvek, který ovlivňuje ekonomické podmínky, politické vlivy, kulturní vlivy nebo přírodní podmínky. Rodinu je možné charakterizovat jako malou sociální skupinu, která může mít primární prvky. Také jako neformální vnitřně strukturovanou skupinu různé velikosti, která prostřednictvím svých členů zajišťuje různorodé sítě vztahů.

Od minulosti se rodinou rozumí žena a muž, tedy manželé a dítě. V dnešní společnosti dle Možného (2002) již symbol manželství nepředstavuje tu nejvyšší hodnotu. Také ve své knize nabídl pohled na manželství jako na nejvyšší hodnotu dřívější doby. Bylo opravdu manželství tou nejvyšší hodnotou? Nebo jedince vedli ke sňatku nějaké morální pravidla dané společností či finanční jistota?

Rodina je základní buňkou, přirozenou skupinou ve společnosti, která je zakotvena v našem zákoně. Velký sociologický slovník uvádí, že „rodina je všeobecně původní a nejdůležitější společenská instituce, který je základním článkem sociální kultury, základní ekonomickou jednotkou a její hlavní funkcí je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale také přenos kulturních vzorců, ale také zachování kontinuity kulturního vývoje.“ (Velký sociologický slovník, r.

Další z definic je například, že rodina je „institucionalizovaná bio sociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí.“ (Výrost, r. 1998, str. 304)

„Rodina je místo, kde se prostřednictvím osob odehrává zapouštění kořenů do věcí, to znamená, že se zde uspokojují vitální potřeby. Dítě zde dostává mateřskou lásku, pocit bezpečí, buduje své první vztahy. Rodina nevychová dítě pro sebe, ani pro ně samé, nýbrž pro druhé.“ (Matoušek a kol, 2003, str. 187)

„Rodina zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.“ (Kraus, 2001, str. 79)

Pokud budeme mluvit o tom, co tvoří rodinu, dopracujeme se k mnoha teoriím.

Dle Matějčka (2017) rodinu tvoří systém vzájemných interakcí a vztahových sítí. Systém je tvořen několika prvky a má své subsystemy. Ty jsou dány především postavením v mocenské hierarchii, povahovými rysy, pohlavím, nebo generační příslušností, které do rodiny vznášejí rodinní příslušníci. Pokud jeden prvek ze subsystemu je narušen, znamená to, že to ovlivní i funkci celku. Rodina ale také znamená jakýsi mezosystém, do kterého patří i širší příbuzenstvo. To může pro některé systémy znamenat přátele, sousedy a všechny ty, kteří rodinu obklopují, pomáhají a jsou s ní v blízkém kontaktu.

„Rodina je ale zapojena i do exosystému, do kterého spadají školy, jesle, poradny, služby o péči o dítě a dále pak soudy“ (Matějček, r. 2017, str. 360)

Jelikož je rodina pro celou společnost důležitou institucí, plní několik významných funkcí. Přičemž funkce dle Geista (1992) znamená pozorovaný objektivní důsledek určitého uspořádání systému. Je to souvislost mezi jednotlivými prvky a jejich celky. Také lze chápat jako důsledek existence, nebo jako objektivní následek uspokojování svých sociálních potřeb. V Evropě byla rodina společenstvím, která zajišťovala své členy ekonomicky, emocionálně a poskytovala jim vzdělávání a péči až do 18. století. Kdo nežil v rodině jako by nebyl. Od konce 19. století vzniká sociální stát a rodina jako taková slábne, protože zanikají tradiční funkce rodiny.

Rozlišujeme dle Krause (2016, str. 81.) tyto funkce rodiny:

1. Biologicky reprodukční funkce - „Má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jedince, kteří rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Proto je také v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní.“ Na reprodukční funkci navazuje populační politika, díky které v našich podmínkách podporuje plodnost.
2. Sociálně ekonomická funkce – dnes chápeme rodinu nikoli jako zdroj produkce, ale jako spotřební jednotku. Od spotřební jednotky se odvíjí i ekonomická úspěšnost makroprostředí. Proto se snaží banky a finančně velké firmy a instituce, prostřednictvím státu i za cenu neúměrného zadlužení, zvýšit spotřebu rodin. Funkční rodina je představuje pro člověka finanční jistotu, a proto se svými financemi zachází podle svých potřeb a dle možností své finance rozděluje. Do rodinného příjmu v moderní době nosí peníze muž i žena. Krize rodiny může nastat při výše zmiňo-

vaném zadlužováním se. Poté mohou finance plynout do rozpočtu ze sociálních příspěvků.

3. Emocionální funkce – rodina a domov představuje pro jedince pocit bezpečí a jistotu, kterou potřebuje pro svůj příznivý emocionální vývoj.

V rodině se dle Gabury (2013, str. 78) učí jedinci emoce přijímat ale i dávat a vytváří u nich psychickou stabilitu.

4. Socializačně – výchovná funkce – Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se realitě, životě venku, osvojovat si základní návyky a způsoby chování. „Rodinná socializace je v rozhodující míře prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také modelem pro osvojování sociálních rolí otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí“ (Kraus B., Poláčková V, r. 2001, str. 45) V dnešní době bohužel mnoho rodičů hází veškerou odpovědnost za chování svých dětí na učitele či vychovatele a poté očekává, že instituce jako škola chyby ve výchově napraví.
5. Ochranná funkce – zajišťuje zejména hygienické, zdravotnické, nebo biologické životní potřeby. V dnešní době se zvyšuje účast rodiny na zdravotní péči. Pacienti jsou častěji dříve propouštěni z nemocnice či z ozdravoven a od přímých rodinných členů či blízkého příbuzenstva je očekáváno, že se postarají.
6. Rodina jako instituce by měla splňovat i relaxační či zábavnou funkci. Pro děti aktivity mají největší význam, ale samozřejmě se týkají všech členů rodiny.

1.1 Druhy rodin

Na rodiny můžeme pohlížet v mnoha směrech, například dle funkčnosti rodin. (Helus, 2007) uvádí typy rodin:

1. funkční rodiny – Těchto rodin je většina, sice se u nich vyskytují problémy, ale nemají pro ně traumatizující vliv, umí je postupně řešit. Členové rodiny si díky problémům pozitivně rozvíjejí a upevňují své hodnoty
2. afunkční – Rodina neplní vůči svým dětem účel a tím dítě ohrožuje. V rodině se hromadí patologické jevy a nezáměr o dítě přerůstá mnohdy až v nenávistný postoj. Proto se často sahá ke krajnímu řešení situace pomocí zbavení rodičovských práv a umístěním dítěte v dětském domově nebo zařízení náhradní rodinné péče
3. dysfunkční – Některé funkce rodiny jsou dlouhodobě nenaplnovány a možnost obnovení již není možná, proto je nutnost zásahu vnějších institucí. Například dítě se

syndromem CAN, rodiny zatížené alkoholismem, gamblerstvím, finanční tísni, nebo problémy mezi partnery s sebou přináší změny nálad až agresí. Přístupe k povinnostem, které odkládají či odbývají, vnáší do péče o dítě labilitu, která se odrazí v jeho povahových rysech.

4. problémová rodina – rodiče neplní své povinnosti a funkce a hrozí, že se rozpadne. Tato situace mnohdy dopadá tak, že se manželé snaží o pomoc, která je ale účinná krátkodobě a později dochází k rozchodu partnerů.

Výše jsme popsali rodiny, které mají sice problémy, ale ty jsou natolik časté, že potkávají skoro každou rodinu. Dostáváme se tedy do rodin, které jsou problémově zatížené. Členíme je proto dále dle (Helus, 2007) na:

1. nezralá rodina – Nezralost se projevuje v oblasti životních hodnot, citů, zkušeností, mají často problémy sami. Jedná se o rodiče, kteří jsou dítětem zaskočeni, a dítě jim narušuje plány do budoucna, nebo zjišťují, že na dítě nebyli ještě připraveni.
5. přetížená rodina – Rodina, která na první pohled funguje, ale z nějakého důvodu dítě strádá. Tito rodiče mají zájem na výchově svého dítěte a milují ho. Většinou bývají nadprůměrně vzdělaní. V některých případech jsou přetíženi rodiče, otec, matka, nebo mohou být i oba. Na dítě jsou kladeny vysoké nároky, nebo zanedlouho přijde do rodiny nový člen, a dítě má obavy. Mohou to být i školní neúspěchy či stěhování se do nového města.
6. ambiciózní rodina – Rodina, která se také zdá na první pohled jako fungující. Zde selhávají rodiče, protože seberealizují na úkor rozvoje osobnosti jejich dětí. Děti jsou sice finančně zabezpečeny, ale strádají po citové stránce.
7. perfekcionistická rodina – Na dítě je vyvíjen tlak, aby bylo dokonalé, (např. výsledky ve škole, perfektní sportovní výsledky...) Dítě se ocitá v situaci, kdy neplní sny sobě, ale rodičům. Bojí se, že zklame, je frustrované a má strach z neúspěchu.
8. autoritářská rodina – Ustavičné dirigování a příkazy, rozkazy. Nebere se v potaz přání dítěte a ani se nemůže samovolně rozhodovat. Při nesplněném rozkazu přichází trest v podobě psychické nebo fyzické. U dítěte může dojít k impulsivním výbuchům vzteku, k agresí a k nesnášenlivosti vůči tomuto typu rodiny.
9. odkládající rodina – Dítě je často dáváno k babičce, tetě, strýcovi, poté každému, kdo se o dítě projeví zájem a postará se o něj. Tady je riziko vzniku deprivativního syndromu, citového strádání.

10. disociovaná rodina – Jsou nenapravitelně narušeny vztahy, například konflikty s okolím, izolovaností od okolního světa, dítě strádá citově a je deprivováno, a také má strach, že se rodina rozpadne.
11. neúplná rodina – jeden rodič zde chybí, častěji to bývá otec, který rodinu opouští. Jeho nepřítomnost může být nahrazena jiným mužem, který nově přibude do rodiny. Pokud neplní jeden z chybějících rodičů své funkce, nastává problém v chování dítěte. Snaží se upoutat pozornost jednoho z rodičů např. záškoláctvím, agresivitou a různými patologickými jevy.

1.2 Krize rodiny

Krize je náročná situace, která se nedá jednoduše zvládnout tak, jak jsme zvyklí. Střetnutí člověka s náročnou životní situací může ovlivnit v určité míře kvalitu jeho života a proloučit se do chodu rodiny. Krize zasahuje do psychického i fyzického zdraví a člověku neumožňuje racionální náhled na věc. Většinou problémy začínají životní událostí, kterou aktéři považují za negativní, nepříjemnou a neumí, nebo neví, jak se mají s danou situací vyrovnat. Tyto situace mohou v rodině nastat například úmrtím v rodině, kdy jeden z rodičů přestane plnit svoji funkci, protože se s danou situací neumí vyrovnat. Následuje zanedbávání dětí spojené s velkou mírou alkoholismu a s tím souvislost se ztrátou práce. Následkem ztráty finančních odměn může dojít až ke ztrátě bydlení a v krajní situaci až k odebráním dítěte.

Grecmanová (2000) uvádí, že krize je negativní či problematická situace, která je považována za nevyhnutelný jev lidské společnosti. Moderní rodinu můžeme charakterizovat jako rodinu v krizi. Existuje celá řada problémů, které se v dnešní rodině vyskytují. Jednou z nich je porušení spojitosti mezi mladší a starší generací, tedy i mezi dětmi a rodiči, roste nestabilita manželského páru, což má za následek vysoké procento rozvodovosti. Dalšími krizovými rodinami jsou rodiny se zanedbávaným, zneužívaným, v některých případech i týraným dítětem, ale i dospělým, také s tělesně či duševně postiženým členem. Vyskytuje se mnohem více svobodných matek. Také problém může nastat se členem rodiny, který se stal závislým na alkoholu, automatech.

1.2.1 Rozvod

Rozvod je jednou z nejbolestivějších a nejvíce svízelných situací v životě člověka. Přetrhává vztahy mezi blízkými a dotýká se samé podstaty lidské identity. „Světová zdravotnická organizace (WHO) řadí rozvody a krize mezi nejvýraznější stresové životní události spolu s úmrtím blízkého člověka“. (Vodáčková, str. 287, r. 2007)

Rozpad rodiny a následný rozvod manželů je velmi těžkým obdobím jak pro děti, tak pro rodiče a další členy širší rodiny. Rozvod má své aspekty sociální, právní, etické a emoční, nebo psychologické. Muž i žena si musí vybudovat nový sociální svět, ve většině případech najít nové bydlení, nové přátele a třeba i novou lásku.

Obzvlášť pokud jsou v rodině nezletilé děti, pomoc jim přestát toto složité období. Zvládnout rozvod v klidu, znamená mít i dostatek informací, pochopit, co celý rozvodový proces obnáší a aktivně se podílet na jednotlivých částech procesu. Nevstřícné projevy se mohou objevit i u lidí, kteří si říkali, že situaci zvládnou, že se na všem domluví a proces rozvodu proběhne v klidu. Bohužel v mnoha případech se stává, že nejvíce trápení odnášejí děti. Procesem rozvodového řízení je riziko, že bude ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte. Výzkumy ukazují, že rozvodem trpí dítě v každém věku. Reakce na tuto situaci mohou být u dětí odlišné vzhledem na věk a pohlaví dětí. „Někdy se důsledky rozvodu neprojeví hned, ale třeba až v období puberty nebo na počátku dospělosti, což potvrzuje například i fakt, že do extrémně mladých svazků vstupují mladé dívky a muži především z rozvedených rodin. Rodiče by si měli hlavně uvědomit, že i po rozvodu mají ke svému dítěti své povinnosti a zůstávají tedy rodičem.“ (Matoušek, r. 2015, str. 24-26)

Děti nemají žádnou moc zasahovat rodičům do vztahu a mnohdy neví, co se s nimi bude dít. Hlavně se jedná o děti z funkčních rodin, které jsou zvyklé, že domov a rodina jsou jejich jistoty. „Dítěti je možno vysvětlit, že se rodiče nesnášeli (museli se často hádat, křičet na sebe, zlobit se jeden na druhého apod.), že měli každý jinou povahu (což neznamená, že jeden jen dobrou a druhý jen špatnou), že je to trápilo a že nemohli takhle spolu žít – a tak se domluvili, že se raději rozejdou.“ (Matějček, Dytrych, r. 2002 str. 52)

1.2.2 Úmrtí

Smrt rodinného příslušníka je vždy smutnou a tragickou událostí a představuje bolestivou záležitost pro všechny blízké osoby. Zejména pro děti a pozůstalého partne-

ra je nejtragičtější událostí, která jim závažně zasáhne do psychiky. Se smrtí blízké osoby se lidé vyrovnávají různými způsoby. Jak ke ztrátě blízké osoby došlo a za jakých okolností může ovlivnit vyrovnávání se se ztrátou. Nebo zda jsme se mohli na odchod druhého připravit, protože jinak se budeme vyrovnávat se smrtí, kterou jsme čekali (nemoc, stáří), a jinak se budeme vyrovnávat se smrtí, která nastala náhle. U obou případů budou blízké osoby prožívat velkou bolest, ztrátu, zármutek. Partner a děti se musí smířit s definitivní fyzickou ztrátou. Oplakávání zemřelé osoby má u dětí stejné znaky jako u dospělého člověka. Tento proces vyrovnáváním se s tragickou situací bývá dlouhý. Začíná protestem a popíráním, že odešel někdo blízký a přechází do stavu zoufalství a smutku. Takové vyrovnávání není jednoznačné a záleží na mnoha faktorech, proto se linie procesu mohou prolínat. Sdělení dítěti o smrti je řazeno do nejkritičtější etapy. Další etapy jsou pohřeb a doba krátce po pohřbu. V této krizové situaci by měla nejbližší rodina poskytnout partnerovi a nejstarším sourozencům psychickou podporu a pomoc. A to se týká i o starostlivost nejmladšího dítěte. Bohužel se stává, že rodina dítěti neumí vysvětlit a pomoci při zvládnutí smutku a smrti či mluvení o zemřelém rodiči bývá tabu. To však může zasáhnout negativně do psychiky dítěte. Truchlením by si měli projít všichni členové rodiny.

1.2.3 Domácí násilí

„Domácí násilí lze definovat jako zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vybudováním podřízenosti oběti a kontroly nad jejím životem.“ (Vágnerová, r. 2004, str. 633)

Buskotte (2008) uvádí, že násilí souvisí s krizovou situací v rodině a je aktuálně propíraným tématem. Také uvádí, že nezáleží na tom, ze které vrstvy rodina pochází, jaký má status, ale že domácí násilí se může objevit úplně kdekoliv a úplně kteréhokoliv člena rodiny. Násilí neřeší problémy, ale vede k potlačení agrese v člověku. Většina násilí vzniká z obyčejných konfliktů, ale může jít i o zlomový bod v životě agresora. Právě běžné problémy jsou podněty pro násilné chování a toto chování je různorodé. Průběh je vždy skoro stejný. Napětí, které se stupňuje, agrese, verbální útoky. Poté nastává násilí, kdy ženy buď utíkají, nebo rezignují. Posledním průběhem jsou omluvy, klid, uvědomění a usmíření. Ne však na dlouho. Tento koloběh se mnohdy táhne i několik let. Intervaly se obvykle zkracují

a síla násilí roste. Podstatou domácího násilí je prosazování mocenské pozice jakýmkoliv způsobem. Většinou probíhá skrytě mimo sociální kontrolu a stupňuje se. Mnohdy vede až k ohrožení členů rodiny na životě. Ze strany agresora může mít domácí násilí podobu psychického týrání, které často probíhá současně s fyzickým násilím nebo může mít podobu veškeré ekonomické kontroly. Oběti domácího násilí jsou nejčastěji ženy, ale vyskytuje se i u mužů. Ženy si ve většině případů vezmou milujícího, spolehlivého, hodného muže, se kterým založí rodinu. Někdy až několik let trvá manželský soulad, než vypukne první agrese. Většina agresorů totiž zlobu v sobě ukrývá, navenek jsou právě milující manželé a otcové od rodiny, ale doma ženu a děti týrá.

Dle Kahouna (2008) prošla řada žen, které byly týrány ústavním zařízením, nebo pocházely z nevyhovujícího rodinného prostředí. Ne vždy tomu ale tak je. Jak Kahoun uvedl, násilí na ženách je i v rodině, kde žena zůstala v domácnosti, protože to je její, úděl. V tomto případě si agresor umocňuje postavení vůdce v rodině a svoji moc nad jejími členy.

1.2.3.1 Syndrom CAN

Nejen ženy, bývají oběti domácího násilí. Klientky azylových domů, které byly týrané promlouvají o týrání nejen sebe, ale i svých dětí. Je-li dítě soustavně týráno, nazýváme to syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, v literatuře je označován jako Child Abuse and Neglect (CAN). Syndrom CAN je definován jako jednání rodičů nebo jiných osob, které je nenáhodné a ve společnosti není přijatelné. Do syndromu zahrnujeme sexuální zneužívání, fyzické a psychické týrání, zanedbání, sekundární viktimizaci, šikanu, systémové týrání nebo Münchhausenův syndrom. Výše jmenované má jedno společné a to, že je dítě týrané, je mu ubližováno, psychicky trýzněno a je ohrožen jeho budoucí vývoj. Děti jsou velmi vnímavé, a proto trpí i když nejsou týrané přímo oni. Většinou bývají svědky násilí, které je páčáno jinými členy na dalším členovi rodiny, tedy většinou matce.

Dle Buskotte (2002) bohužel nezůstávají jen svědky, ale často se stávají i oběťmi domácího násilí. Aby překonaly trauma a negativní dopady na psychiku, potřebují pomoc. I děti mohou trpět nespavostí, stresem, úzkostmi a nebo naopak zvýšenou agresivitou. Valná většina dětí si nese následky násilí po celý život. To může způsobit, že chlapci převezmou vzor po násilníkovi a sami budou v dospělosti násilnými typy. V dalším případě se naučí přijímat násilí jako jediný prostředek, který bude sloužit k poslušnosti.

1.2.4 závislosti

V rodinných vztazích se některé problémy považují za faktory, které mohou vézt ke vzniku, nebo k udržování nějaké závislosti. Ühlinger, Tschui (2009) uvádí, že opilý člověk ztrácí kontrolu nad svým chováním, snadno se rozčílí, stává se z něj agresor, který není schopen kontrolovat a ovládat své chování. S agresivitou bývá spojená žárlivost. Z manželek alkoholiků se často stávají týrané ženy. Manželky alkoholiků nechtějí o násilí svého manžela mluvit, protože se za něj, ale i za sebe stydí a vzpomínky nejsou zrovna pozitivní. Mnoho týraných manželek nechce od svého manžela odejít. Bojí se, že jejich manžel bude ještě víc pít a bude ji trýznit pocit viny. Také mají strach, že by to samy nezvládly.

Podle toho, jak alkohol ovlivňuje chod domácnosti, rodinné rituály a společně strávený čas se u dítěte rozvíjí kladný nebo záporný vztah k alkoholu. Závislý člen rodiny, hlavně pokud je autoritou, se může stát jakýmsi modelem pro dítě. Často poruchy osobnosti, které jsou způsobené nadměrným pitím, můžou v dítěti vyvolávat pocit nejistoty.

Dle Kaliny (2015) je identifikace s rodičem narušena a dítě je zklamáno z očekávání, které přispívá k rezignujícímu postoji k celému životu.

Rodiny, ve kterých se vyskytují problémy s alkoholovou nebo drogovou závislostí, jsou obecně nazývány jako dysfunkční rodiny. „Jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodinný systém může, ale nemusí produkovat individuální psychopatologii, např. užívání návykových látek.“ (Sobotková, 2001, str. 33).

Rodiny chtějí, aby o problémech v rodině nikdo nevěděl, ať už jde o alkohol, drogy či patologické hráčství, ovšem pokud vše vyplave na povrch, nejsou schopny s člověkem dál zůstat v jedné domácnosti a řeší svou situaci rozvodem.

2 SOCIÁLNÍ SLUŽBY

Od minulosti se motiv poskytování sociální služeb v Evropě ve své podstatě nemění. Sociální služby jsou poskytovány lidem, kteří jsou společensky znevýhodnění. Cílem služeb je osoby začlenit do společnosti a případně je chránit před riziky, které jim hrozí. U nás jsou dnes sociální služby v užším pojetí součástí státního systému sociálního zabezpečení. V tom širším pojetí to jsou služby veřejné a poskytované v zájmu veřejnosti a financované z veřejných rozpočtů. Sociální služby jsou zakotveny v zákoně o sociálních službách.

„Sociální služby jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tyto lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství“ (Matoušek, r. 2007, str. 9)

Matoušek (2008) uvádí, že sociální služby mají být především aktivační. To znamená, podporovat u klientů jejich samostatnost a předcházet rizikovým situacím. Nejprve by měla poskytovat pouze informace osobě, která se ocitla v nepříznivé životní situaci. Až pokud nelze řešit situaci vlastními silami, měla by nastoupit potřebná služba, která by měla být vyhovující konkrétním potřebám a požadavkům klienta. Poskytnout služby lze každému člověku, který vstoupí do smluvního vztahu s poskytovatelem sociálních služeb. Služby musí vždy zachovat lidskou důstojnost. Dále musí být poskytovány v souladu s lidskými právy a základních svobod osob. Služby jsou tedy činnosti, které jsou specializované na pomoc lidem, kteří jsou v nepříznivé situaci, do které se dostali z různých příčin. Proto je důležitá pestrost a variabilita nabídky sociálních služeb. Společným cílem sociálních služeb je zájem klienta a jeho následná aktivita při řešení své situace. Služby totiž sami o sobě nedokážou odstranit příčiny nepříznivé životní situace. I v situaci, kdy je klient odkázán na pomoc druhých, například z důvodu zdravotního stavu, se snaží sociální služby podporovat co nejvíce jeho samostatnost a chránit jeho důstojnost.

Služby dělíme na služby sociální péče, služby sociální prevence a sociální poradenství. Podle místa poskytování je dělíme na pobytové služby, ambulantní služby a terénní služby.

2.1 Legislativní zakotvení

Pro právní úpravu sociálních služeb byla východiskem potřeba odstranění problémů, které s celým systémem sociální péče spadají do resortu MPSV České republiky, a která nesla právní úprava ještě před rokem 1989.

V oblast sociálních služeb nastaly relativně nedávno změny, přijetím nového zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2007. Spolu s dalšími právními předpisy (zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi). Dlouho se totiž nedařilo přijmout moderní a novou právní úpravu. Proto tedy došlo k výrazné změně v celém systému sociální pomoci v České republice.

Změna je zřejmá už z § 2 zákona, kdy popisuje zásady poskytování služeb a to tak, že každá osoba, která si požádá o pomoc má právo na bezplatné poskytnutí základního poradenství a řešení nebo předcházení příčin, kvůli kterým daná situace vznikla. Dále je upraven příspěvek na péči, díky němuž by si měl klient potřebnou službu najít a uhradit. Byla přijata i nová členění sociálních služeb. Zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách v § 32 rozděluje sociální služby na služby sociální péče, služby sociální prevence a sociální poradenství.

- Služby sociální péče – tyto služby zajišťují fyzickou a psychickou soběstačnost osobám s cílem umožnit jim snadnější zapojení do společnosti. V případě, že by jim to neumožňoval jejich zdravotní stav, tak tyto služby zajišťují důstojné zacházení s klienty a důstojné prostředí pro ně.
- Služby sociální prevence - tyto služby se snaží zabránit sociálnímu vyloučení osob, které se pro své špatné životní návyky, způsob života nebo pro nevyhovující životní prostředí dostaly do konfliktu se společností a dostaly se do krizové životní situace. Cílem této služby je předejít, aby k takové situaci vůbec došlo, nebo k snadnějšímu překonání situace. Také k ochraně před šířením nežádoucích společenských jevů.
- Sociální poradenství – rozděluje se dle zákona na základní a odborné, přičemž základní poradenství by mělo být poskytováno všem osobám bezplatně a poskytuje základní informace potřebné k řešení nepříznivé životní situace. Odborné poradenství je již zaměřeno na určité druhy problémů a okruhy sociálních skupin a poskytuje se ve specializovaných poradnách.

Dále jsou rozděleny z hlediska místa poskytování na:

- Pobytová služba – ubytování v zařízeních sociálních služeb.
- Ambulantní služba – do ambulantních zařízení docházejí klienti sami nebo s doprovodem podle svých potřeb. Cílem je zmírnění nebo přímo řešení nepříznivé sociální situace.
- Terénní služby – ty jsou poskytovány v přirozeném sociálním prostředí. Především tam, kde člověk vykonává běžné činnosti, jako jsou vaření, trávení volného času či učení.

Dle MPSV jsou sociální služby poskytovány obcemi a krajem, ty zejména dbají na vytváření vhodných podmínek pro rozvoj dalších sociálních služeb, dále jsou poskytovány nestátními neziskovými organizacemi a fyzickými osobami, které nabízejí variabilní služby a rovněž jsou významnými poskytovateli sociálních služeb. Taktéž Ministerstvo práce a sociálních věcí je zřizovatelem pěti specializovaných ústavů sociální péče

2.2 Standardy kvality

závazným právním předpisem se standardy kvality sociálních služeb staly od 1.1. 2007. Standardy kvality vedou poskytovatele sociálních služeb, aby zajišťovaly technické, materiální a hygienické podmínky přiměřené druhu sociální služby a také individuálním potřebám uživatelů sociálních služeb. Standardy kvality jsou obsaženy v příloze vyhlášky MPSV č. 505/ 2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Standardy kvality jsou ověřeným a měřitelným souborem určitých kritérií a jejich smyslem je posoudit kvalitu poskytované služby v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb, a dále v oblasti vztahů mezi uživatelem a poskytovatelem služby. Výhodou je, že se dají použít pro všechny druhy sociálních služeb, protože jsou standardy kvality obecné. Předpokládá se, že standardy kvality ovlivňují schopnost služeb naplnit zájmy a potřeby jak zadavatelů, tak uživatelů.

Při zavádění standardů kvality sociálních služeb byla vyvinuta snaha o neomezený rozvoj nově vznikajících sociálních služeb a kladen důraz na momentální úroveň poznání a aktuální stav v sociálních službách. Velmi důležitý je hlavně důraz na klienty, kteří sociální službu využívají, aby se přiblížili k jejich konkrétním potřebám.

Standardy dělíme do 3 hlavních okruhů, přičemž standardů je celkem 15

Procedurální – jsou považovány za nejdůležitější skupinu standardů. Standardy by se měly zabývat průběhem poskytované sociální služby. Stanovují pravidla a postupy pro poskytování služby poukazují, na co je dávat si pozor a jak službu přizpůsobit individuálním potřebám každého člověka, který žije v zařízení sociálních služeb. Velká část je věnována ochraně práv uživatelů a vytváření ochranných mechanismů.

Procedurálních standardů kvality sociálních služeb je 8.

Standard č. 1 – Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb

Standard č. 2 - Ochrana práv osob

Standard č. 3 - Jednání se zájemcem o sociální službu

Standard č. 4 - Smlouva o poskytování sociální služby

Standard č. 5 - Individuální plánování průběhu sociální služby

Standard č. 6 - Dokumentace o poskytování sociální služby

Standard č. 7 - Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby

Standard č. 8 - Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje

Personální standardy - jsou určeny pro personální zajištění služeb, kdy je služba závislá na kvalitě pracovníků, na jejich kvalifikaci, dovednostech, podpoře a také podmínkách, které pro práci mají. Výše jsme zmínili, že procedurální standardy jsou nejdůležitější, ale určitě nesnižujeme důležitost personálních standardů.

Personální standardy jsou 2.

Standard č. 9 - Personální a organizační zajištění sociální služby

Standard č. 10 - Profesní rozvoj zaměstnanců

Provozní standardy – pro poskytování sociálních služeb musejí být stanoveny podmínky, které definují právě provozní standardy. Soustřeďují se na prostory, kde jsou služby poskytovány, na ekonomické zajištění služeb, na rozvoj kvality služeb či na jejich dostupnost.

Provozních standardů je 5.

Standard č. 11 Místní a časová dostupnost poskytované sociální služby

Standard č. 12 - Informovanost o poskytované sociální službě

Standard č. 13 - Prostředí a podmínky

Standard č. 14 - Nouzové a havarijní situace

Standard č. 15 - Zvyšování kvality sociální služby (MPSV, 2003).

2.3 Azylové domy pro matky s dětmi

„Azylové domy či zařízení pro matky s dětmi jsou v současné době chráněnými bytovými jednotkami, ve kterých nalézají matky a jejich děti dočasné útočiště v jejich obtížné životní situaci spojené se ztrátou bydlení.“ (Navrátilová J. In Matoušek O. a kol, r. 2013, str. 428)

Azylové domy začaly vznikat v České republice po roce 1990 jako útulky pro lidi bez přístřeší. Zakládaly je státní instituce, obce nebo i nestátní organizace. Zařízení tohoto druhu mají sloužit k ochraně matek a dětí a ke zlepšení jejich sociálního fungování. Azylové domy mají charakter přechodného bydlení v jeho rámci, je poskytováno ženám ubytování, pomoc při obstarávání osobních zařízení, pomoc pro uplatňování práv a jejich zájmů. Taková pomoc má za cíl zlepšit životní standard jak klientkám, tak jejich dětem. Sociální pracovníce nabízejí aktivity, které vedou klientky ke zlepšení svých dovedností. To může souviset se zvýšením kompetencí starosti o dítě, péči o domácnost nebo o zlepšení finanční gramotnosti. (Navrátilová J. In Matoušek O. a kol, r. 2013, str. 428-429)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách azylové domy řadí mezi preventivní služby, jejich cílem je předcházení sociálnímu vyloučení a bezdomovectví. Azylové domy pro matky s dětmi nabízí služby pobytové, poradenské a terénní.

2.3.1 Sdružení azylových domů

S.A.D. bylo založeno na počátku roku 1990 a jeho členy jsou jednotlivé azylové domy z celé České republiky. Jsou zde domy obecní, státní, nestátní a církevní. Zahrnují domy pro ženy, pro matky s dětmi, pro muže a seniory. Členství zde se stalo významnou

událostí, protože do sdružení je přijat pouze dům, který v oblasti poskytování sociálních služeb splňuje kritéria kvality a má ucelenou koncepci. S.A.D. je organizace v České republice, která jako jediná sdružuje nejrůznější typy azylových domů. Členové se sházejí na valných hromadách a také se scházejí jedenkrát za rok na školení, které navštěvují také sociální pracovníci z různých sfér. V roce 1996 byla S.A.D. přijata do mezinárodní organizace FEANTSA, která je poradním orgánem Evropského společenství a Evropského parlamentu. Shromažďuje národní střešní organizace, které pracují s bezdomovci. S.A.D. se snaží vytvářet celkovou koncepci péče o lidi bez přístřeší, pomáhá při zakládání nových azylových domů. Spolupracuje s výzkumným ústavem Ministerstva práce a sociálních věcí při mapování problémů lidí bez domova. Věnuje se i problematice domácího násilí. V roce 2002 spolu s Bílým kruhem bezpečí připravili cyklus školení na téma Domácí násilí a jeho důsledky.

3 VÝCHOVA DĚTÍ

Výchova je „záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti.“ (Průcha, 2000, s. 15)

Výchovou znamená takové jednání učitele, rodiče nebo vychovatele, jehož prostřednictvím působí na osobnost dítěte.. Záměrem výchovného působení je dosáhnout pozitivního vytyčeného cíle ve vývoji osobnosti dítěte. Takové pozitivní působení výchovy na vývoj dítěte má také za cíl rodinná výchova. Ta se snaží „uvést dítě do příslušného kulturního prostředí, naučit je orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů“ (Kraus, 2001, str. 41).

Výchova je tedy záměrné působení vychovatele na vychovávaného. Podstatu tohoto znaku výchovy nalezneme v záměru vychovatele vytvořit pozitivní změny u dítěte, které budou dlouhodobé. Proces výchovy je celoživotní proces, protože se jedinec učí celý život, nezáleží na věku jedince. Významných a dlouhotrvajících výsledků nelze dosáhnout v krátké době, proto je potřeba působit na jedince dlouhodobě, jedná se proto o týdny, měsíce i roky. (Janiš, Kraus a Vacek r.2005, str. 29-32)

Výchova nebo také edukace je činnost, která směřuje k zdokonalení a získání nových schopností a vlastností člověka, v našem případě dítěte. Výchova působí na procesy lidského učení a na socializaci, která má za cíl přeměnu člověka po všech jeho stránkách. Jako je duševní a tělesná stránka, která se snaží přeformovat bytost společenskou na bytost kulturní.

Rodina se snaží děti vychovávat své děti k morálním hodnotám, k dodržování určitého řádu a pravidel. Také k toleranci a úctě k dalším osobám. To zajišťuje rodinná výchova, která obsahuje mravní výchovu. Ta je potřebná už od raného vývoje jedince. Rodinná výchova je velmi důležitá pro každého člověka, jelikož utváří osobnost jedince a dále spolupracuje s ostatními výchovnými institucemi jako je mateřská škola, základní a střední škola a také spolupracuje s výchovnými mimoškolními zařízení. Ty v jedinci budují pozitivní hodnoty, které každý člověk potřebuje, aby mohl plnohodnotně fungovat ve společnosti, také pomáhají k formování schopností a dovednost převzít určité sociální role, které se od člověka jako společenské bytosti očekávají.

Rozvoj jedince je tedy determinován několika činiteli, jako je dědičnost, prostředí a také má velkou váhu snaha utvářet jedince s jeho kvalitami, které budou historicky odpovídat

podmíněnému ideálu člověka. Výše definované záměrné působení označujeme jako výchovu. Ta je protikladem k prostředí, která na jedince působí bezděčně a je nezáměrné. (Jůva a jun., 2003, str. 11)

Výchova je sociální jev, který ve společnosti vždy existoval a bude nadále přetrvávat. Výchova je „záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolečňování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému.“ (Kraus, Poláčková, r. 2001, str. 41)

3.1 Formální, neformální a informální výchova

Výchovu dělíme na formální, neformální a informální. Formální výchova zahrnuje aktivity, které zajišťují instituce jako školy nebo instituce odborně vzdělávací. Takové výchovné působení má na starost stát, který je podporuje a rozděluje podle věku. Ukončení takového typu výchovy bývá potvrzeno dokladem o absolvování, což může být vysvědčení nebo diplom. Sem patří vzdělávání, které se uskutečňuje ve škole, a také dálkové či kombinované studium na středních a vysokých školách. (Hofbauer, r.2004, str.19)

Neformální výchova je aktivita cílená a strukturovaná. Takový druh výchovy probíhá mimo formální výchovný systém. Taková výchova není zakončena vysvědčením a ve většinou neprobíhá ve škole. V takovém případě se jedná o zájmové kroužky, různorodé sdružení pro děti, sportovní aktivity a další různé kroužky. (Hofbauer, r. 2004, str. 20) Výchova, která se koná mimo vyučování, nezahrnuje jen odpočinek a zájmové činnosti, ale i sebeobsluhu dítěte, a také obsahuje přípravu na další vyučovací hodiny. (Hájek, Hofbauer, Pávkova, r. 2008, str. 36)

Výchova informální bývá označována jako rozptýlená výchova. Zde není potřeba žádné vzdělávací instituce, protože jedinec již má určité dovednosti a schopnosti získané. Významný vliv na informální výchovu má rodina, vrstevníci, přátelé, spolužáci a média. Působení těchto činitelů můžeme považovat za nezáměrné a neorganizované. Za určitých okolností může být ale cílené. Pokud se podíváme, jaký je rozdíl mezi neformální a informální výchovou, zjistíme že do neformální výchovy se jedinec zapojuje sám a dobrovolně, ovšem v případě výchovy informální nejde o jedincovo samostatné rozhodnutí. To je již dáno jedincovým postavením jedince ve společnosti. (Hofbauer, r. 2004, str. 20)

3.2 Prostředky výchovy

Aby bylo dosaženo efektivní výchovy jsou zapotřebí určití činitelé a určité prostředky výchovně-vzdělávacího procesu. Ty nám mohou pomoci k dosažení vytyčeného výchovného cíle. Jsou to vlastně impulsy, které k jedinci přichází z určitého prostředí a jsou uváděny záměrně v činnosti tak, aby byly naplněny představy rodiče. Bohužel všechny rodiny nemají předpoklady k výchově dítěte.

Rizika „můžeme spatřovat v rodině, ve které je zablokovaná komunikace ať už mezi rodiči navzájem, nebo dětmi a rodiči, ve které panuje emocionální chlad, v rodině, kde dochází k podceňování nebo přeceňování dítěte.“ (Vaničková, 2004, s. 23)

Jedná se o rodiče, kteří upřednostňují styl zanedbávající, nebo kteří dítě přeceňují, což dochází u autoritářského stylu výchovy. Tam, kde nejsou pevně stanovené hranice, pevně formulovaná pravidla a nedochází k důsledné kontrole učených pravidel, hrozí větší nebezpečí selhání výchovného působení. Také riziko selhání nastává tam, kde je nevyváženost mezi sourozenci, v rodině, která nemá sociální kompetence, nebo tam, kde dochází k trestání dětí za jejich selhání a také tam, kde mají nízkou kulturu chování. (Vaňková, r.2004, str. 24)

Příkazy, zákazy, přesvědčování, nastavování norem či pravidel, to všechno patří mezi prostředky výchovy. Prostředkem výchovy je také kontrola daných pravidel, protože bez důslednosti a kontroly nastává možnost, že děti nebudou brát požadavky autority vážně. Mezi nejčastěji používané výchovné prostředky patří odměny a tresty. Odměna je podnět, který je kladný a který je schopen vyvolat u dětí libost.

Odměnami tedy „rozumíme nejen odměny hmotné povahy jako je nová hračka, bonbon, knížka, ale nejčastěji jsou to odměny sociální, což je pochvala a uznání, třeba jen uznalý pohled beze slov, nebo prosté projevení zájmu, pohlazení, popřípadě umožnění nějaké zajímavé činnosti“ (Langmeier, r.2006, str. 264).

Opakem jsou tresty, které vyvolávají bolest, nebo které mohou vyvolat nežádoucí podnět. Ten se pak projeví jako strach k určité situaci, místu nebo k osobě.

Tělesný trest „vyvolává nejen fyzické, ale i psychické trauma s výrazným dopadem na psychiku“ (Novák, r. 2013, str. 66).

Jak uvádí Novák (2013), tresty nezaručí ve výchově správné chování u dětí. Ba naopak může vyvolat u dětí trauma, pocit méněcennosti, nebo může bití vyvolat u dětí opačný

efekt. To znamená, že když oni jsou trestáni silnějším, mohou i oni trestat slabší. Můžeme tedy říct, že fyzický trest vyvolává v jedinci násilné sklony.

3.3 Výchova v azylovém domě

V této podkapitole se zaměříme na výchovu dětí v azylových domech. Bohužel k tomuto tématu nenajdeme mnoho odborné literatury. Sociální pedagogika výchovu vnímá jako: „regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolčenšťování jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému. Kulturně-společenský systém tvoří čtyři složky celého života společnosti, které jsou hodnotově normativní, složky mezilidsky vztahové, resultativní složky a osobnostní složky. (Kraus, 2001, s. 41).

Každý jedinec se celoživotně vyvíjí v procesu vzájemného působení dispozic a vnějších vlivů přírodních, kulturních a sociálních v určitých společenských podmínkách. Vnější vlivy vychovávaného ovlivňují, ten je vnímá, reaguje na ně a individuálně si osvojuje společenské hodnoty a normy. „Dítě se vyvíjí v interakci se svým okolním prostředím, vytvářením vztahů a vzájemnou komunikací. Mimořádný význam pro vývoj dítěte a formování jeho osobnosti mají členové rodiny, vrstevníci a lidé, s nimiž se dostává do kontaktu. Hybným faktorem je aktivita vychovávaného. Rozpoznat a uvědomit si vlastní potřeby a aktivně se zdokonalovat a překonávat nedostatky je velký úkol výchovy.“ (Švarcová, 2005, str. 56)

Mimořádný význam ve výchově dětí má kvalita jeho života v rámci sociální skupiny, ve které se narodil a dále vyrůstá. Společenské podmínky a fungování makrostruktury mohou narušit nebo přímo ohrozit kvalitu života dětí a celé společnosti. (Švarcová, 2005, str. 55) Dle Šauerová (2013) poskytují azylové domy pro matky s dětmi, které se ocitly v tíživé životní situaci, pomoc při řešení problémů a stabilizují je do psychického zklidnění. Jejich posláním je, aby poskytly matkám k výchově jejich dětí rady, také aby matky učily, jak pečovat o dítě, o finance a o domácnost. Snaží se podporovat vztahy mezi matkou a dítětem, zpevňují rodičovské kompetence, řeší problémy dětí, se kterými se potýkají na školách a připravují je na vyučování díky pracovníkům a dobrovolníkům azylového domu. (Šauerová, 2013)

Azylové služby jsou přímo zaměřené na matky a jejich děti, které se staly obětmi domácího násilí, dostaly se do krizové situace, žily v bytových podmínkách ohrožující jejich zdraví a život nebo žily v nevyhovujícím rodinném prostředí, kde mohla být ohrožena výchova, vývoj a zdraví dětí, nebo ztratily střechu nad hlavou. (Matoušek, r. 213, str. 430)

Každý rodič si zvolí své vlastní výchovné cíle dle vlastních hodnot a poté předpokladů dítěte. Hodnoty, které uplatňují rodiče většinou přejímají od svých vlastních rodičů a bývají prosazovány v původních rodinách. Mezi další vlivy, které utváří hodnoty jedince, je životní zkušenost rodiče. V každé rodině se hodnotový systém liší, ale neliší od hodnot, které uplatňuje společnost. Pokud je hodnotový systém značně odlišen, nastávají problémy, tyto problémy vznikají v rodinách, například pro které je vzdělání zbytečností.

Vytyčené výchovné cíle by se měly odvíjet od rozumové, citové a sociální zralosti dítěte. Správně nastavené cíle mají respektovat znalosti a individualitu dítěte. Obtíže mohou nastat tehdy, když rodiče začnou učit dítě něčemu pozdě, nebo naopak příliš brzo. Je důležité posoudit zralost a individualitu dítěte vzhledem ke kladeným postupům a nárokům na něho. (Langmeier, Krejčířová, r. 1998, str. 248-249)

Výchova v zařízení azylového domu je úzce spjata se specifiky odlišující se od běžného prostředí výchovy. Valná většina dětí, které vyrůstají v zařízení pro matky s dětmi, jsou vychovávány pouze jedním rodičem, v našem případě matkou. Realizace výchovných postupů probíhá v zařízení, které má pevný řád a matky s dětmi jej musí dodržovat. Pomoc se matkám nabízí ve formě aktivizačních, sociálně terapeutických a vzdělávacích aktivit. Ty dopomáhají k rozvoji výchovných kompetencí a také k vyplnění jejich volného času. Prostředí zařízení poskytuje klientkám novou perspektivu v oblasti výchovy dětí, ale i nové podněty k seberealizaci a přijetí role matky. To se děje nejen díky aktivitám vedoucím k výchovnému procesu, ale také sledováním výchovných postupů ostatních klientek, nebo díky pozorování sociálních pracovníků v zařízení. Ti se snaží rozvíjet komunikaci mezi matkami a dětmi, také díky dobrovolníkům, kteří docházejí do zařízení a pracují nejen s jejich dětmi. Spolupracují i s matkami a zvyšují jejich sebevědomí. Veškerá pomoc nabízená v zařízení může pomoci klientkám k lepšímu přístupu k výchově.

3.4 Volný čas v azylovém domě

Volný čas patří k důležitým aspektům výchovy. Výchova ve volném čase je oblast výchovy, která má specifické cíle a také probíhá v prostředí mimo výchovné působení rodiny a zařízení azylového domu. Výchova pro volný čas, jak se nyní nazývá, má za cíl efektivnost, cílevědomost a záměrnost a můžeme ji chápat jako utváření a rozvíjení dovedností a schopností a také kompetencí pro plnohodnotné využívání volného času. Jsou to aktivity, které člověk absolvuje sám, dobrovolně a o které může dobrovolně rozhodovat. Tyto aktivity označujeme jako formy a prostředky výchovy, instituce a používané metody. Volný čas zahrnuje kromě zábavy, relaxace či veřejně prospěšných činností také oblast povinností dětí. Tyto povinnosti jsou příprava na vyučování, sebeobsluhu a samostatnost dětí. Výchova ve volném čase probíhá bezprostředně bez vlivu rodiny a převážně mimo vyučování. Je institučně zajištěna.

Dílejší cíle výchovy ve volném čase utváří dovednosti, mravní vývoj jedince a také jeho schopnosti. Dále zajišťuje předcházení rizikového chování, posilování sociálních kompetencí, také zajišťuje komunikaci a spolupráci mezi matkou a dítětem, matkou a institucemi, dítětem a vrstevníky nebo školou. Také vede k efektivnější resocializaci a ke zmírnění dopadu možného bezdomovectví. (Homolková, r. 2002, str. 14)

V zařízení se zaměřují i na sociální výchovu. Jde zejména o komunikaci, emoční inteligenci, prevenci sociálně patologických jevů ve společnosti, interpersonální chování a také na asertivní chování jedince. Snaží se rozvinout a zlepšit sociální dovednosti.

„Cílem rozvoje sociálních dovedností u mládeže je sociálně – psychologická prevence, která vede k hlubšímu zamyšlení nad sebou, svým okolím, svou minulostí, současností i budoucností. Hlavním záměrem je navést účastníky postupně k převzetí zodpovědnosti za vlastní jednání či ke zvýšení sociální kompetence.“ (Hermochová, In Homolková, r. 2002, str. 12 – 13)

3.4.1 Nabízené volnočasové aktivity

Jak jsme již zmínily výše, azylový dům pro matky s dětmi nabízí široké spektrum služeb jak pro matky, tak pro jejich děti. Výchovu může ovlivňovat do jisté míry i volnočasové aktivity dětí klientek. V této části se budeme snažit popsat možnosti volnočasových aktivit, které nabízí každý azylový dům. Klientky přichází do zařízení z různého prostředí a mnoho nedává velkou váhu tomu, jak jejich děti tráví volný čas. Pracovníci azylových domů proto

předávají informace o volnočasových aktivitách a o možnostech, jak je mohou využít. Azylové domy, hlavně ty nestátní, neziskové, musí vycházet z určitého finančního rozpočtu. To jsou zejména granty, dary, materiální a finanční sponzoring nebo z dotací, o které žádají. Každý azylový dům nabízí jiné volnočasové aktivity dle jejich možností. Ty mohou být:

- herny, ve kterých se nachází hračky, knihovna, zde mají možnost vypůjčení knih či dostupných učebnic, nebo také relaxační koutek.
- nízkoprahové zařízení pro děti a mládež.
- kluby pro děti a mládež
- práce na zahradě, v některých domech mají skleníky a zahrádky s bylinkami
- pořádání akcí, jako jsou návštěvy kina, kulturní akce, výlety a exkurze, sportovní a dětské dny
- cvičné kuchyně
- dílny, možnost keramické, výtvarné nebo rukodělné
- Sportovní využití v areálu azylových domů, to jsou hřiště, tenisové kurzy, posilovna
- počítačové místnosti
- služby dobrovolníků

II. PRAKTICKÁ ČÁST

VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V praktické části diplomové práce se budeme zabývat kvalitativním výzkumem, jehož téma je důležitost výchovného působení v azylovém domě. Abychom mohli začít výzkum, museli jsme si osvojit metodologické dovednosti a literaturu na dané téma. Již v teoretické části práce jsem nastínila problematiku sociálních služeb, výchovy a příčin, kvůli kterým se ženy dostaly do nepříznivé životní situace. Kvalitativní výzkum jsem si vybrala, protože jsem se domnívala, že pomocí polostrukturovaných rozhovorů lépe porozumím situaci klientek, které žijí v azylovém domě.

Kvalitativní výzkumem rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ (Strauss, Corbinová, str. 10, 1999)

Metodu získávání dat jsem zvolila sběrem polostrukturovaných rozhovorů od žen, které s dětmi žijí v azylovém domě. Polostrukturovaný rozhovor je rozhovor, kdy si výzkumník předem vytvoří soubor otázek, které ale doplňuje v průběhu rozhovoru tak, aby ti, co odpovídají mohli dále rozvíjet své myšlenky a pocity. Při tomto typu otázek je vhodná sumarizace odpovědí, abychom ověřili, zda respondenti danou otázku pochopili.

Po nasbírání rozhovorů, které byly nahrávány na diktafon, jsem je přepsala a zakódovala. Už při začátku kódování se začaly utvářet skupinky kódů, které spolu souvisely, nebo se opakovaly sice v jiných tvarech, ale obsahově spolu souvisely. Tyto skupiny kódů jsem seskupovala do různých širších celků a vytvářela tak kategorie. Kategorie je „třída pojmů a tato třída je objevena, když se při vzájemném porovnávání pojmů zdá, že náleží podobnému jevu. Takto jsou pojmy seskupovány do vyššího řádu, pod abstraktnější pojem nazývaný kategorie“ (Strauss, Corbinová, str. 42, 1999)

3.5 Cíl výzkumu

Hlavním výzkumným cílem v této práci je zjistit důležitost výchovného působení v azylovém domě. Záměrem mé práce je porozumět výchovnému stylu, který klientky azylových domů interpretují jako změnu, se kterou jí pobyt v azylovém domě podporuje, která vede k lepšímu rozvoji jejich dětí, a také vede ke zlepšení nebo spíše upevnění vztahu mezi matkou a dětmi.

Na základě hlavního výzkumného cíle jsem si zvolila dílčí výzkumné cíle.

- Porozumět, jak matky žijící v azylovém domě vnímají výchovu svých dětí.
- Zjistit, jaký výchovný styl uplatňují matky v azylovém domě při výchově svých dětí
- Zjistit, jak matky popisují vzájemný vztah mezi nimi a dětmi.
- Pokusit se odhalit, do jaké míry ovlivňuje volný čas chování dětí.

3.6 Výzkumné otázky

Výše jsme uvedli výzkumný cíl a na základě toho jsme si určili hlavní výzkumnou otázku.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jaké jsou specifika jednání a výchovy dětí z rodin, které žijí v AD.

Na základě hlavní výzkumné otázky jsme si určili dílčí výzkumné otázky.

- Jak vnímají výchovu svých dětí matky žijící v azylovém domě?
- Jaký výchovný styl uplatňují matky v azylovém domě?
- Jaký je vztah dětí a matek žijících v azylovém domě?
- Jaký vliv má volný čas na chování dětí?

3.7 Výběr výzkumného souboru

Kvalitativní metodologie je založená na indukci. Dle Švaříčka je indukce obecná metoda usuzování, kde závěr obsahuje informaci a ta přesahuje informace v samotném východisku. Díky indukci lze vytvářet obecné zákony, protože induktivní závěry překračují informace obsažené v datech. Při induktivním postupu odvozujeme ze singulárních výroků tvrzení obecného univerzálního charakteru, které má ale pravděpodobnostní povahu. Každý výzkumník provádějící kvalitativní výzkum si musí být vědom, že nepoužíval pouze metodu indukce, ale často střídal úroveň dat a teorie, indukce a dedukce. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 14, 15).

Pro výběr výzkumného souboru byla zvolena záměrná metoda, tedy metoda účelového výběru. Výzkum je tedy tvořen ženami (matkami), které se starají o nezaopatřené dítě/i. Klientky byly vybrány ze dvou azylových domů, ve kterých přechodně bydlely méně než rok. Výzkum tvoří 6 klientek ve věku od 24-38 let. Jména klientek a jejich dětí byla s ohledem na jejich soukromí a ochranu osobních údajů pozměněna. Každý rozhovor byl uskutečněn zvlášť, aby se klientky necítily ohrožené a byly v bezpečí. Jelikož rozhovory byly již předem s klientkami domluvené, bylo dohodnuto i místo, kde s klientkami rozhovor proběhne. Všechny rozhovory proběhly přímo v bytových jednotkách klientek. Při střetnutí proběhlo nejprve představení výzkumníka a dotazované klientky, poté představení výzkumného záměru. První otázkou rozhovoru byl informovaný souhlas klientky s nahráváním rozhovoru a také ujištění, že všechno, zde řečené, bude anonymní a použito jen pro účely práce. Pět klientek z azylového domu bylo v pobytové jednotce poprvé, pro jednu ženu to byl již druhý pobyt v azylovém domě hned po sobě. Klientky byly vstřícné a rozmluvily se o problémech i o jejich vztahu k dětem, což bylo záměrem práce, orientace na dítě a na výchovu.

3.8 Výzkumné metody

Pro výzkum byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru, protože jsem chtěla, aby klientky měly prostor pro své vyjádření. Polostrukturovaný rozhovor byl zvolen, aby klientky nemohly odbíhat od tématu, proto jsem si vytvořila okruh hlavních otázek a podotázek, kterými jsem se doptávala. Mnohdy nebyly dodrženy podotázky, nebo otázky nebyly kladeny tak, jak byly původně sestaveny, nebo byly některé vynechány a vyměněny za jiné, aby bylo umožněno klientkám úplné porozumění. Aby bylo dosaženo větší efektivity, byl proveden předvýzkum. Tento druh rozhovoru patří k těm nejrozšířenějším metodám rozhovoru, řeší totiž mnoho nevýhod plně strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. Je náročnější na přípravu než rozhovor nestrukturovaný. Musí být vytvořeno schéma, které bude pro nás ve výzkumu závazné, některé pasáže mohou být ponechány na uvážení tazatele, včetně pořadí a znění otázek, naopak jiné části mohou mít plně strukturovanou formu. (Miovský, 2006, s. 159, 160).

Předvýzkum byl proveden pár týdnů před samotným uskutečněním výzkumu. Azylové domy jsem navštívila již v minulosti jako praktikantka, a proto jsem částečně věděla, jak to v azylových domech chodí. Také jsem zjišťovala, zda budou klientky ochotné odpovídat

na požadované otázky a dle zjištění jsem sestavila okruh hlavních témat otázek, pomocí kterých jsem mohla uskutečnit výzkum. Díky polostrukturovaném rozhovoru jsem se klientek doptávala nebo upřesňovala otázky, kterým nerozuměly.

Po nahrání rozhovorů byly rozhovory přepsány a poté kódovány. Nejprve se prostřednictvím otevřeného kódování našly kódy, které daný jev reprezentují, a dále byly tyto kódy shromažďovány do kategorií, které pojmenováváme abstraktněji. Poté byly jednotlivé kategorie rozebrány a popsány. Následně byl vytvořen model paradigmatický v rámci axiálního kódování. Cíl modelu je odhalení příčinných podmínek, interakcí, kontextu, vlastností a následků, které se týkají zkoumaného jevu. Rozkódování těchto závislostí pomáhá v porozumění a vysvětlení daného jevu. Data byla dále rozložena pomocí selektivního kódování.

4 ANALÝZA A ZPRACOVÁNÍ DAT

V následující kapitole se budeme zabývat analýzou dat, která byla získána pomocí polostrukturovaných rozhovorů s matkami, které jsou s dětmi v azylovém domě. Pro účely našeho výzkumného šetření jsme zvolili metodu kódování. V přepsaném rozhovoru jsme barevně označili jednotlivé kódy a následně pak byly vytvořeny kategorie. Vytvořili jsme 4 hlavní kategorie.

I. Rodinné vztahy

II. Možnosti

III. Výchova

IV. Volný čas

4.1 Rodinné vztahy

V první kategorii jsou zahrnuty kódy, jak situace, ve které klientky jsou, začala. Jedná se o vztahy, které klientkám z různých důvodů nevyšly a poté skončily bez muže sami. Bohužel se tyto klientky se svojí situací neuměly vyrovnat, a proto vyhledaly pomoc azylové domu. Pět klientek prvně řešilo svoji situaci řešily alkoholem, protože si myslely, že problémy odplují spolu se stavem opilosti. Ale nebylo tomu tak, se stavem střízlivění přišla opět realita.

Kategorie obsahují kódy: nedostatek lásky, neúplná rodina, dětství, nepříjemné vzpomínky,

Osobnost člověka se formuje už v raném dětství a nadále pak celý život. Rodiče svým dětem předávají vzore chování, který si nesou jako základ celý život. To, jak se chováme ovlivňuje několik faktorů a jedním z nich je právě socializace. Pod tíhou partnera, nebo spíš za zaslepeností lásky dotazované ženy vykazovaly změny v životě ale i v chování. Všechny dotazované klientky měly těžké dětství, což se podepsalo na jejich dalším psychickém vývoji. Klientka₃ je z dětského domova. *Jsem z děčáku, v 17 sem utekla a na jedné diskotéce jsem otěhotněla. V 18 jsem odešla z děčáku a našla si garsonku.* Ale představy o osamostatnění nebyly tak ideální, jak si představovala. Další klientky jsou z neúplných rodin. Klientky₁ rodiče zemřeli a byla vychovávána babičkou, která již zemřela. Klientky se shodují, že jim v dětství chyběla úplná rodina. Jak uvedla klientka₄ na otázku, jaký má vztah s matkou: *Mamka byla furt v práci, staraly jsme se se ségrou sami o*

sebe a bylo to těžké. Musela chodit do práce, jinak bychom neměl, co jest. Respondentka dále uvedla, že jí chyběla mateřská láska a celkově úplná rodina. *Střídala chlapy a já ani nepoznala vlastního tátu (...). Chyběla tam ta láska. Ale vím, že nás má ráda. Jen je to jiné než v jiných rodinách.* Další klientka uvedla, že její rodinné vztahy byly špatné, protože otec chtěl mít doma vždy kluky, ale narodili se dvě holčičky. Klientka uvedla, že její rodina ji v ničem nikdy nepodpořila, hlavně k otcovi neměla žádnou vazbu. Matka byla jediná, která je doma držela, i když za cenu rozporů mezi manželi. Otec chtěl mít vždy syny, ale to mu nebylo dopřáno, tak si svůj pocit méněcennosti léčil na klientce a její sestře. *Mamka mě chránila a tatka nás bil se ségrou. Protože chtěl vždycky kluky a měl holky, tak nám to dával docela sežrat. Doma jsme se jenom hádali a nejvíc to odnášela mamka, no hlavně za nás, takže já na tátu nemám moc dobré vzpomínky.* Klientky uvedli, že nechtěly, aby jejich děti měli takové dětství, ale u všech respondentek se stalo, co sami nechtěly.

4.2 Možnosti

V této kategorii popíšeme fungování rodiny, problémy, které rodinu zatěžovaly, což bylo ve většině právě nezaměstnanost, díky které se rodina dostávala do finanční tísně, kterou rodiny spolu neřešili. Místo řešení nezaměstnanosti a tím spojené finanční tísně probíhalo utápění problémů v alkoholu. Vždy nejdříve u partnera, později i u pěti dotazovaných klientek, které tvrdily, že měly pití pod kontrolou. Jedna z klientek podstoupila i protialkoholní léčení.

Tato kategorie obsahuje kódy: vztahy, nezaměstnanost, finanční nouze, alkohol, hádky, facka, omlouvání, odhodlání

Třetí dotazovaná klientka byla žena, která vařila, uklízela, starala se o děti. Manžel byl despotický a rok co rok se jeho chování začalo stupňovat a promítat do osobnosti klientky. Nejprve to byla vždy láska a zaslepenost, postupem času se začal jeho charakter projevat, spíše klientky přestaly být zaslepené. *„vždycky jsem si přála mít rodinu. A měla jsem růžové brýle. Postupem času všecko začalo jít do kytek.“* U klientky se despotické chování manžela začalo prohlubovat až dospělo v domácí násilí, které se ženy snaží omlouvat. Klientka omlouvala manžela do té doby, než její manžel sáhnul na děti. *„Ten den přišel opilý a pohádali jsme se. Jenomže se do toho zamíchaly děti. A strhla se mela. Začal nás mlátit hlava nehlava i s děckama a to byl ten impuls k tomu, abych sebrala děti a odešla“.*

Také klientka₆ omlouvala svého nyní už exmanžela, který přišel o práci a začal degustovat alkohol, ke kterému nakonec sklouzla i ona. *Začalo to nevinně tak jedna, dvě skleničky, no, a to se stupňovalo. Řev a hádky u nás začaly být na denním pořádku, to si neumíte ani představit, jak se na nás všichni dívali.* Stále si myslela, že má vše od kontrolou, kterou ale už dávno ztratila. Ovšem stále tyto negativní věci omlouvala tím, že se to zlepší, že bude líp, než přišlo na bití. To ale stejně ženy nepřesvědčilo, aby se uchýlily udělat rázný krok ke změně svého života. *V amoku u nás létaly hrnky, talířky, a dokonce jednou i kvítka. No pořád jsem to omlouvala, sex to vždy spravil ale jak začaly lítat facky, tak to začalo být drsný.* Po brutálním napadení klientky a dětí sebrala konečně odvalu a vyhodila, v té době ještě manžela, z bytu. Bohužel kliente neprodloužily majitelé po zkušenostech a stížnostech sousedů smlouvu a klientka kvůli nedostatku finančních prostředků vyhledala azylový dům pro matky s dětmi. Zde je prozatím spokojená, jen ji vadí ztráta soukromí. Na druhou stranu je ráda, že děti může vychovávat dle svých představ a hlavně v klidném prostředí.

Další z dotazovaných klientek₅, která má manžela ve výkonu trestu za těžké ublížení na zdraví a je v rozvodovém řízení uvádí, že si s dětma žila docela spokojeně, než je manžel začal bít a po nocích pít. *Udělala sem to nejlepší, co sem pro ně mohla, no spíš pro nás. Můj ex.....můj ex hodně pil a dělal doma cirkus.* Všechny dotazované ženy mají mnoho společné, a hlavně se všechny rozhodly udělat velký krok a svoji situaci začaly řešit vyhledáním azylového domu.

4.3 Výchova

V druhé kategorii jsou zahrnuty kódy, které budou popisovat, jak matky vnímají výchovu svých dětí, jak k výchově přistupují, protože většina klientek má problémy sami se sebou. Kromě jedné klientky jsou zbylé přesvědčeny o tom, že své děti vychovávají normálně, v rámci svých možností. Také tvrdí, že se snaží být kamarádkami svých dětí, ale v mnoha případech dodaly, že tělesné tresty jsou opravdu nevyhnutelné. Jelikož bylo do této kategorie přiřazeno mnoho kódů, byly rozděleny ještě do subkategorií.

4.3.1 Mateřská láska

Tato subkategorie obsahuje kódy, které jsou: cit, zoufalství, naděj, smysl života, bude líp, spolu, hledání cesty k dětem, k mateřství.

Při rozhovorech bylo zajímavé, že dotazované na otázku, co pro Vás znamená dítě /dětí odpovídali, že děti jsou pro ně nejdůležitější v životě a jsou rády, že je mají. Tak odpovídá-

lo pět klientek. Klientka₂ odpověděla, že dítě je pro ni břemeno a jako matka se stále necítí. (...) *jako až tady jsem si uvědomila, že je něco fakt špatně. Byla sem mladá, udělala si Marka a místo toho, abych měla nějaké pudy, všeci říkali neboj poroďš to přijde, no ale já se začala místo starání o malého flákat po barech a pít.* Na to ale hned vypověděla, že i za tak krátkou dobu, co bydlí v azylovém domě, na vztahu matka a syn začaly díky poradně, kterou navštěvuje, pracovat, také že ji syn má rád, protože nemá nikoho. Také klientka₁ si povzdechla nad těhotenstvím, a jak to bylo do jisté doby všechno hezké. *Obě děti byli plánované, takže sem se těšila, užívala sem si těhotenství, to bylo krásný ještě, já si myslím, že aj, když jsme v takové situaci, máme se rádi, a to je důležité.*

Například klientka₅ vypověděla, že miluje svoje děti a že by pro ně udělala vše. Odchod od partnera bere jako velký krok, který neudělala jen kvůli sobě, ale hlavně kvůli dětem. Ovšem myslí si, že starší syn jí neodpustil a dodala, že jejich vztah je chladný. *Se starším to skřípe, asi mě vyčítá, co se stalo, občas se naštvě a řekne, že už sem měla dávno od otce odejít, že ho nenávidí, a že za to můžu já. Já nevím, co už mám dělat.*

V tomto duchu pokračovala i klientka₃, která si myslí, že vzájemný vztah matka a syn je úplně normální, protože občasné hádky jsou ve vztahu prospěšné. *Myslím, že mě mají rádi, i když David někdy řekne, že su zlá, tak vím, že to tak nemyslí.* Všechny klientky vypověděly, že děti své otce nechtějí vidět. Děti u tří klientek dokonce maminkám vyčítají, že neoděšly od manžela dřív a ušetřily by tím spoustu starostí. Klientky s mladšími dětmi do 9 let se shodují, že děti jsou na ně od doby, kdy nastoupily do azylového domu fixované. Starší děti u čtyř klientek vykazovaly podle zpovědi klientek patologické chování. Děti byly mužského pohlaví a nejvíce zoufalá byla klientka₄, jejíž syn měl 16 let, což je věk odpovídající dle Eriksona hledání identity a nejistota mezi lidmi ze své pozice. Období dospívání je věk, ve kterém dospívající, v tomto případě to byli mladí muži, řeší mnoho konfliktů, které se rýsují již delší dobu. Starší syni klientek sice nechtějí slyšet o svých otcích, na druhou stranu postrádají mužské vzory, ve kterých by se identifikovali. Proto se pokoušejí překročit pravidla, které se snaží nastavit a udržet matky. *Obě děti byli plánované, takže sem se těšila, užívala sem si těhotenství, to bylo krásný ještě, já si myslím, že aj, když jsme v takové situaci, máme se rádi, a to je důležité.* Tak formulovala klientka₁ vztah dětí k ní a k autoritám. Matky své děti milují, i když klientka₂ stále hledá cestu k sobě samé a snaží se přijmout roli matky. Ostatní matky k dětem mají pevnou citovou vazbu, hlavně tedy k těm malým. Sociální pracovnice se snaží, aby klientky našly cestu obecně k rodinnému životu a

nezanevřely na muže. Malé děti jsou závislé na klientky, protože ve své podstatě již nikoho jiného nemají.

4.3.2 Výchova, ne výchova

V druhé subkategorii se zaměříme na výchovný styl, který matky uplatňují, co jim pomáhá při výchově, také na prostředky, prostřednictvím kterých se snaží své děti usměrňovat či vychovávat.

Obsahuje kódy: pomocná ruka, prostředky, metody, výčitky, morální cnost, být dobrá máma, řešení, to zvládneme.

Všechny klientky se shodovaly, že chtějí, aby jejich děti uměly základy společenského chování. Aby pozdravily, poděkovaly, uměly poprosit, zdůrazňovaly také obavy z patologických jevů v období puberty. Jak uvedla klientka₅, *chci, aby mě kluci poslouchali, taky aby se Sebastian zlepšil ve škole, a hlavně aby neměl takové kámoše. (...) Seba mě docela ničí. Prostě mi to vrací, začal chodit za školu.* Také klientka₄ vyjádřila obavu z nezvládnání výchovy u staršího syna. *Já ju moc nezvládám, Patrik mně dělá samé nashvály, sem na něj krátká. Nechci říct, že jsem na něho kašlala, ale prostě, nezvládla jsem to.* Všechny dotazované klientky využili v azylovém domě služeb psychologa a čtyři klientky dochází s dětmi do poradny kvůli výchovným problémům. Návštěvy v poradně hodnotí jako prospěšné jak pro samotné klientky, tak pro svoje děti. Klientka₄ našla řešení hlavně, jak ona říká u paní v poradně, která ji dle jejích slov drží v naději, že to chce jen čas. Další dotazovaná klientka také uvedla, že její syn se po každé návštěvě v poradně krůček po krůčku snaží své chování k mamince, ale i ve škole zlepšit. Klientka₆ jako jediná z dotazovaných je věřící a doufá, že Bůh jí a dětem pomůže. *Jsem věřící, (...) je to fajn, protože poblíž je kostel, kam v neděli беру děti. Je to pro mě naděje. Naděje být lepší pro své děti. A aj sem chodí farář. K víře bych taky chtěla vést své děti.* Například klientka₅ by si přála, aby se její děti dobře učily, aby to dotáhly dál než klientka, a také jako ostatní by chtěla, aby se naučili praktické věci do života. *Tak hlavně chci, aby se učili, aby se učili, co nejlíp to půjde. Nemusí jít n studia, když jim to nepůjde, tak chci, aby se aspoň vyučili řemeslem. Taky chci takové ty základy slušného chování. Zdravení, stolování, neukradnout a nepít.*

Když jsme přišli k tématu, jaké mají výchovné metody, shodovaly se klientky, že se snaží, aby jejich vztah byl kamarádský a uměly se svými dětmi mluvit. Také se shodovaly, že nejtěžší je, aby věděly, že je mají děti rádi. Klientka₆ zklamaně popisuje, že velmi těžké je

vrátit se k dětem. (...) *já ani nevím, asi vrátit vztah k dětem, vrátit jim ten čas, který byl pro ně peklo. Abychom si zase věřili a byli jsme rodina.* Později ale každá dodala, že občas jim ruka uletí. Také tvrdily, že když děti neposlouchají, křičí, ječí, vztekají se, nebo zakazují a přikazují. Jak vypověděla klientka₅, *tak křičím, vysvětluju, nadávám, zakazuju a přikazuju (úsměv). Takové ty normální věci. Je to těžké, nebiju je, ale ta ruka prostě uletí. Jako rázím heslo, škoda každé facky, která padne mimo.* Taky se hájí, že děti mají jenom je, a proto musí vědět, že klientky jsou pro ně oporou, proto vše o dělají, dělají jen kvůli dětem. Klientka₁ popisuje, že při dosahování toho, čeho chce, dosahuje slibováním a frází, děláte to pro sebe. *Říkám jim, že to, co dělají, dělaj pro sebe a taky pro maminku, slíbím jim kokino, když udělají to a to... nejsem moc přísná, a to je moje chyba.* Také vypověděla, že i když se snaží být hodná máma, tak má jen jedny nervy a jednou za čas se stane že ječí, nadává a zakazuje. (...) *snažím se vše řešit po dobrém, ale někdy to fakt rupne a ječím jak siréna, pokud máte taky děcka, to určitě znáte (smích).* *Ne tak dávám i zákazy, třeba zákaz televize, nebo mají zaracha, snažím se byt hodná ale někdy...* Největší strach mají ze samoty. Větší část klientek má totiž problém sama se sebou. Samota, která je obklopuje, je největší strašákem, a to i z finanční stránky. Klientky, které ztratí domov, můžou nalézt v azylovém domě klidné prostředí po traumatizujícím zážitku, kde se stabilizuje jejich vnitřní stav, ztrácí se emoční vypětí a ženy se snaží urovnat si svůj život s ohledem na budoucnost.

Klima, sociálně aktivizační programy pro matky s dětmi, socioterapeutické programy pomáhají klientkám s problémy, které mají. Klientky ale všechny zájmové aktivity musí navštěvovat dobrovolně a aktivně.

- Řešení situace
- Nalezení vztahu matka – dítě
- Ke strategii řešení situace
- S vyrovnáním se traumatu
- Ke zlepšení výchovy dětí
- Ke zlepšení školního prospěchu dětí
- Zlepšení chování dětí
- K získání nových zkušeností a dovedností
- Posílení získaných dovedností a zkušeností

4.4 Volný čas

Poslední čtvrtá kategorie obnáší volný čas, který je důležitým aspektem v rozvoji dovedností, schopností, ale také v uvědomění si svého chování, jak pro klientky, tak pro děti klientek.

Poslední kategorie obsahuje kódy: smysluplná náplň času, odpočinek, odreagování, zkoušení nových věcí, motivace, trávení času, učení se, informování, společná zábava, čtení, sport, terapie.

S nabídkou volnočasových aktivit jsou klientky i s dětmi spokojeny. Pokud mají čas a možnosti, aktivity využívají. *Jak pro nás matky, tak pro děti, mají aktivit, až až aj my spolu někdy něco děláme, třeba vaříme, nebo když je tu literární večer, kupodivu jde.* Matky využívají knihovny k půjčování knížek a také různých dílniček, jak vypověděla klientka₃. *Jednou za týden se sejdeme i s Kamilkou chodím a ty životní příběhy jsou někdy fakt hrozné. Říkáme si, co se stalo, co bychom chtěli zlepšit. No a taky jednou za čas uvaříme pro všechno, David se toho nechce účastnit, ale Kamilka je nadšená, když mně může pomoci.* Klientky jsou spokojeny i s programem, který je určen pro matky i s dětmi. Nejvíce se shodují, že jim pomáhá společná terapie a také čas strávený s dalšími ženami. Ty si mezi sebou vypráví své životní příběhy a zkušenosti s výchovou, s vyřizováním formalit nebo si říkají plány, které by chtěly do budoucna zvládnout. *Nepravidelně jsou pořádány akce i pro nás, ale musí to být po předchozí domluvě jak ženami, které jsou tady a taky s pracovníci. Jinak tu máme myslím dost programů. Třeba se tu sejdeme v místnosti a jedna třeba umí háčkovat, tak se učíme háčkovat a snažím se i podělit i své problémy a zachytit rady od starších, zkušenějších.* Také pro děti mají různé aktivity. Například dílničky, kroužek Šíkula. Jak dále uvádí klientka₆ *syn se na programy vždycky moc těší. Jednou jsem se byla podívat, co se tam vlastně dělá. Byla to zrovna nějaká relaxace a hrála tam hudba, myslím to byla muzikoterapie, a pak děti kreslily své pocity. Taky se mi to líbilo.* Na otázku, kde nejčastěji tráví svůj volný čas děti, byly odpovědi nejčastěji, že děti, hlavně ty starší, přijdou ze školy a sednou k televizoru, počítači nebo surfují po internetu. Syn klientky₄, který má čerstvě 16 let nemá kromě kamarádů žádnou zájmovou činnost. *Patrik se furt někde fláká, nebo sedí, leží a furt čumí do telefonu. Katastrofa. Jako chápu, že dnešní mládež je taková, ale žádný sport, fláká se...* Také klientka₆ se při zamyšlení, jak tráví její starší syn volný čas rozpovídala, že nejčastěji u počítače. *Nejčastěji? Myslím, že často jsou na počíta-*

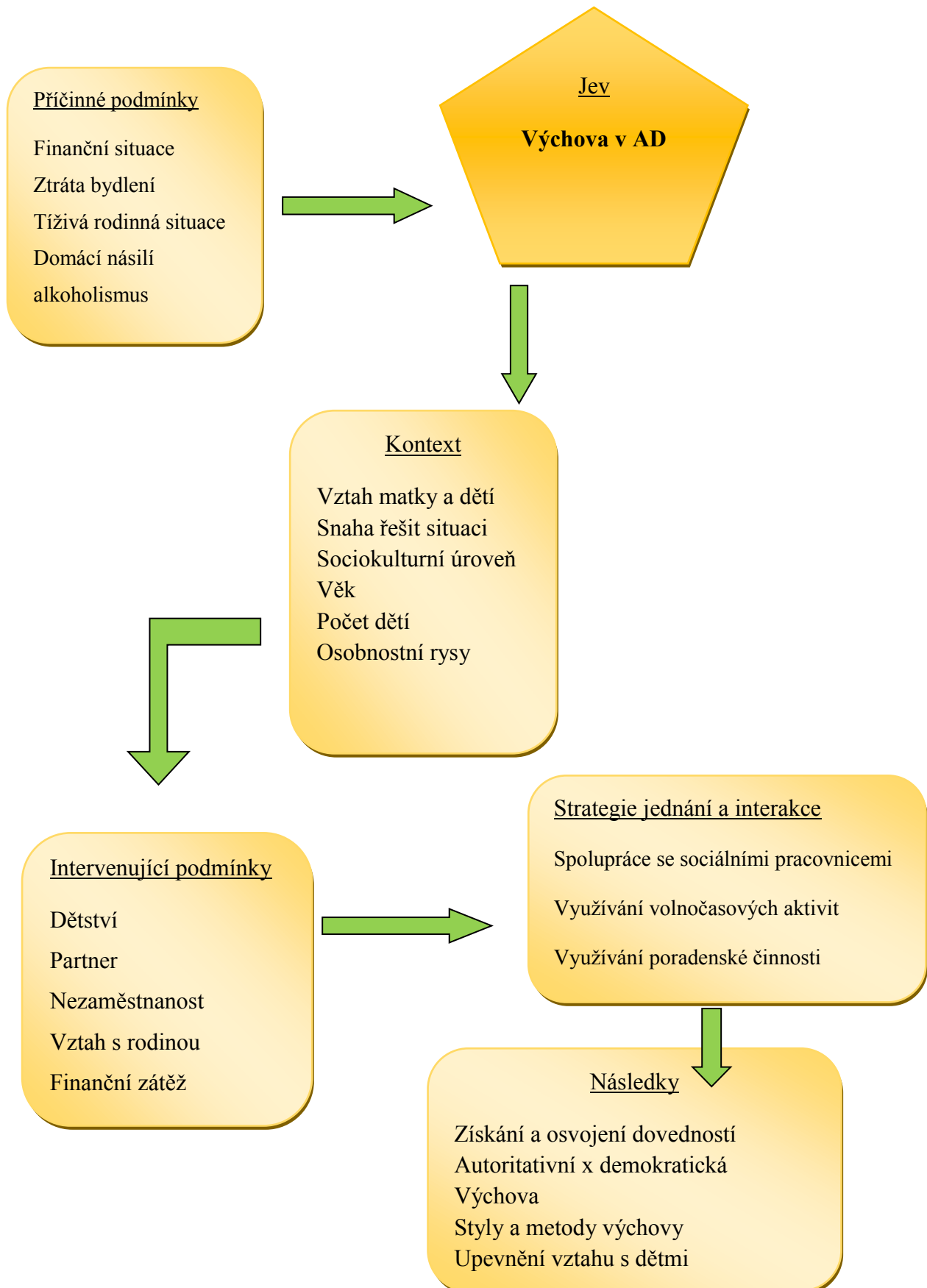
tači, máme tady počítač, na který si můžeme zajít, a taky se rádi dívají na televizi, často večer lehne a díváme se na telku a u ní usínáme.

Další dotazové klientky zase vypověděly, že děti dělají nějaký sport, ať už fotbal, gymnastiku, parkur nebo různé míčové hry, které děti navštěvují v rámci školy, kterou navštěvují. Syn klientky₁ Kuba, *ten má ve škole kroužek nějaké míčové hry a pak tady se jednou týdně schází děcka ve společenské místnosti a hrají hry.* Děti klientky₆ kromě počítače také sportují, jak ona sama uvádí, *děcka chodí na dvůr a tam si hrají, jinak holka chodí ve škole do gymnastiky, jen tak po škole a kluk toho moc nemá. Využívá programy, co jsou tady nabízené.* Klientka₃ nejraději tráví čas se svou dcerou venku na procházkách. *S Kamilkou chodíme na hřiště, na zmrzku, když je teplo, malujeme si, snažím se, aby byli v pohodě a neměly trauma.* Také je pyšná na svého syna Davida, *dělá fotbal a teď se snaží dělat parkur. Myslím, že toho drží od těch lumpáren aspoň trošku.*

Čtyři klientky se shodují, že volný čas pozitivně ovlivňuje chování dětí. Myslí si, že jejich děti se při fotbale, gymnastice či dalších již zmiňovaných sportech vybijí. Bohužel dvě klientky mají opačnou zkušenost. Jejich děti místo volnočasových aktivit hodí s partou místních nepříliš dobře známých chlapců.

Klientky nejsou nuceny k zapojování se do aktivit v azylovém domě, je to jejich svobodná volba. Z velké části klientky azylových domů ale tuto možnost využívá. O konání se různých akcí, zájmových činností nebo dalších aktivit jsou informovány prostřednictvím sociálních pracovníků. Také mají možnost si nabídku aktivit přečíst na nástěnce u společenské místnosti. Klientky ale často využívají komunikace mezi ostatními maminkami a řeknou si o nových nabídkách.

4.5 Axiální kódování

Axiální kódování

Druhou fází analýzy dat po otevřeném kódování je axiální kódování. Jednotlivé kódy a kategorie jsme uvedli do vztahu, a dále je vytvořen paradigmatický model, který odhaluje příčinné podmínky jevu, jeho kontext a intervenující podmínky, strategii jednání a také interakci a v neposlední řadě následky jevu. Ty nám pomáhají k vysvětlení vztahů, mezi jednotlivými kategoriemi, a dále pak k interpretování výsledků celého výzkumu. Hlavně jsme se opírali o literaturu Strausse a Corbinové.

Základním pojmem je ústřední myšlenka, která označuje celkový vztah mezi všemi kategoriemi, tedy jev (fenomén). V našem schématu je za jev označena výchova v azylovém domě. Tento jev je společný, protože se vyskytuje u všech akterek, se kterými byl rozhovor proveden, jelikož ženy žijící v azylovém domě pro matky s dětmi, jak již udává název, mají jedno nebo více dětí. Výchova před vyhledáním azylového domu se u klientek, se kterými byl veden rozhovor, liší než při pobytu v azylovém domě. Všechny se shodovaly, že pobyt v azylovém domě má na výchovu pozitivní vliv. Prostředí azylového domu je klidné a klientky si chválí klid, který působí pozitivně na psychiku klientky i jejich dětí.

Příčinné podmínky označují stav, ve kterém se klientky nacházejí. Do azylového domu se dostaly skrz problémy v rodině, v jejich případě to byl nejčastěji alkohol, kvůli kterému klientka, nebo její manžel, u některých již bývalý manžel, ztratil práci a rodina se dostávala do problému s financemi. S tím souvisí další povinnosti, jako je placení nájmu, jídlo, voda, elektrika, plyn, které kvůli ztrátě příjmů nemůžou splňovat. Dále domácí násilí ať už psychické či fyzické vedlo ženy k opuštění manžela a vyhledání bezpečného přístřeší. Jedna klientka po odchodu z dětského domova otěhotněla a odstěhovala se k příteli, který však měl zájem jen o alkohol, marihuanu a domů si vodil jiné ženy. Klientka se synem skončila na ulici. Bez financí s dítětem a bez jakýchkoliv zkušeností s výchovou se rozhodla podat žádost do azylového domu.

V kontextu rozhovoru je výchova a vztah matky a dítěte či možnosti řešit situaci. Snaha o zlepšení tíživé situace ovlivňuje zejména věk klientek nebo například děti – počet dětí, jestli klientky již mají děti nebo jsou v očekávání. Klientky se shodovaly, že čím věkově starší dítě mají, tím komplikovanější vztah mezi nimi je. Tím vzniká i problém s výchovným působením na adolescenty klientek. Nezkušenost a mladý věk je klientek vedl k ná-

ročnému někdy až k nezvladatelnému výchovnému působení. Výrazným prvkem je i jejich sociokulturní úroveň a osobnostní rysy.

Intervenující podmínky jsou označeny jako jevy, které mají či mohou mít pozitivní nebo negativní vliv na strategie jednání nebo na interakci. Intervenující podmínky jsou takové, které nepřímo ovlivňují jednání klientek. Děťství, partner, nezaměstnanost, patologické jevy, dlouhodobá neschopnost nebo minulost klientek. Pozitivně působící jsou služby, které nabízí azylový dům. Klientky služby pravidelně využívají. Hlavně poradenství, psychologickou pomoc, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, pomoc se starostí o děti, nebo pomoc s vyřizováním právnických úkonů. Jako například pomoc při podávání rozvodových papírů, nebo s žádáním o alimenty. Klientky azylovém domě mají příležitost změnit vztah k dětem, který není vždy ideální. Strategie jednání a interakce je způsob, kterým je ovládán, vykonáván námi daný jev, který je výchova dětí v azylovém domě. Ta je praktikována z pohledu klientek domlouváním a přátelskou výchovou. Heslo být kamarádkou rází skoro všechny klientky, ale žádné klientce se to nedaří. Problémy s výchovou mají klientky s dospívajícími dětmi. Adolescentům chybí tvrdá a zároveň laskavá ruka a také chlapcům chybí mužský vzor. Nedůslednost ve výchově způsobuje nesprávné návyky v upevňování si zásad slušného chování, a také nerespektování autorit v dospělosti. Matky mají sami problém se správnými životními návyky, které se snaží napravit, aby po návratu do běžného života mohly začít znova a jinak. K tomu, aby si jejich děti upevňovaly zásady, respekt a dodržování pravidel navštěvují v azylovém domě kroužky. Azylový dům nabízí spoustu aktivit, protože si ve většině případů klientky nemohou dovolit zaplatit kroužek. Kroužky či aktivity nejsou určené jen dětem, ale i klientkám nebo je absolvují klientky s dětmi samy. Důležitým aspektem v životě dítěte je také sociální kontakt, vrstevníci, škola, a právě již zmiňované aktivity.

Za následek je uklidnění mysli například u muzikoterapie, nebo vybytí emocí u sportu. Azylový dům je pro klientky krátkodobé řešení situace, přičemž se v krátké době musí postavit čelem k řešení situace. Azylový dům neslouží pouze jako střecha nad hlavou, klientky se zde snaží řešit svoji situaci a zároveň se snaží upevnit vztah s dětmi, zajistit jim pocit jistoty a bezpečí. Každá klientka si přeje, aby z jejich dětí vyrostly vzdělaní lidé, a aby měly lepší život, než měly doposud klientky.

5 INTERPRETACE A ZÁVĚREČNÁ DISKUZE

Na začátku výzkumného šetření byly stanoveny výzkumné otázky, které byly zodpovězeny díky rozhovorům s klientkami azylových domů. Ty nás dovedly ke stanoveným výzkumným cílům. V diplomové práci bylo hlavním cílem zjistit důležitost výchovného působení v azylovém domě. Dílčími výzkumnými cíli bylo porozumět, jak matky žijící v azylovém domě vnímají výchovu svých dětí, zjistit, jaký výchovný styl uplatňují matky v azylovém domě při výchově svých dětí, zjistit, jak matky popisují vzájemný vztah mezi nimi a dětmi a pokusit se odhalit, do jaké míry ovlivňuje volný čas chování dětí.

Výše jsme uvedli cíle, na základě, kterých jsme si zvolili hlavní a dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumnou otázkou je: **Jaké jsou specifika jednání a výchovy dětí z rodin, které žijí v AD.**

Na základě hlavní výzkumné otázky jsme si dále určili dílčí výzkumné otázky.

- Jak vnímají výchovu svých dětí matky žijící v azylovém domě?
- Jaký výchovný styl uplatňují matky v azylovém domě?
- Jaký je vztah dětí a matek žijících v azylovém domě?
- Jaký vliv má volný čas na chování dětí?

Jak vnímají výchovu svých dětí matky žijící v azylovém domě?

Náročné životní situace přinesou do života lidé určité komplikace. Diplomová práce pojednává právě o ženách, které se s dětmi zůstaly sami a z různých příčin vyhledaly služby azylového domu. Zajímalo nás hlavně, jak vnímají tyto ženy výchovu svých dětí, přičemž se shodovaly, že azylový dům jim otevřel oči, co se týče výchovy. Pro ženy je vztah s dětmi sice velmi důležitý, ale nalezení cesty ke svým vlastním dětem je pro ně velmi obtížné. Všechny klientky jsou přesvědčeny, že výchovu svých dětí vnímají, jak sami říkají, normálně. Klientka₁ například vnímá svoje výchovné metody jako správné, proto nepotřebuje s dětmi pomoci. To klientka₂ spolupracuje a snaží se řídit radami sociálních pracovníků, protože problém neměla jen se starostí o děti, ale hlavně o sebe. Otěhotněla v mladistvém věku a starost o svého chlapečka nechávala na kamarádkách. Když hlídání syna neměla, pobývala v barech i s ním. Až když skončila na ulici, bez finančních prostředků, rozhodla se svoji situaci řešit. Vyhledala azylový dům, ve kterém začala doházet ambulantně na protialkoholní terapii. Nejdříve sociální pracovníce pomáhaly a ukazovaly klientce, jak se má vařit, pomáhaly jí s péčí o syna. Momentálně již péči o syna zvládá téměř sama a na nedostacích stále pracuje. Výchovu syna vnímá stále tak, že se necítí být matkou, ale doufá, že čas bude v její prospěch a ona se řádně postará o sebe i syna. Dvě klientky se potýkaly s domácím násilím, a i po čase, kdy žijí v azylovém domě, je trápí strach. Pro mnoho lidí je samozřejmostí, že životními etapami pro mnoho žen je svatba, dítě, péče o děti a manžela, vaření, uklízení a harmonický vztah celé rodiny. Jak podotkly klientky, které zažili ať už psychické či fyzické násilí, v jednom okamžiku se jim začalo hroutit manželství. Strach jim nedovoľoval jít na policii nebo to říct známým, přátelům. V právě zmiňovaných případech se ukázalo, že domácí násilí se vyskytlo již v primární rodině. Zde bylo shodné, že žena vyrůstající v rodině, kde se domácí násilí vyskytovalo, si nevědomě vyhledala partnera, který měl sklony k násilí. Jakékoliv výchovné působení bylo jen takové, že se s dětmi tráslý strachy. Klientky litují, že neodešly od partnerů dříve, ale nešlo to. Chtěli by vrátit čas, který ztratili, ale na tom se shodovaly i ostatní klientky. Bohužel vrátit zpět čas nelze, tak se aspoň pokoušejí najít či upevnit vztah se svými dětmi. Sociální pracovníce doporučují klientkám využít služeb, které azylový dům nabízí. Dotazované klientky využívají hlavně poradenství a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Také psychologickou pomocí odborníků nebo intervenční pomoc. Abychom tedy shrnuly odpověď na výzkumnou otázku, výchovu ženy vnímají jako složitý proces, který musejí zvládnout z části v azylovém domě, ale i po odchodu z něj, tedy po celý život.

Jaký výchovný styl uplatňují matky žijící v azylovém domě při výchově svých dětí?

Jak je obecně známo, výchovný styl osob, který často užívají vůči svým dětem, zažívají již ve svém dětství. Vychovávat vlastní dítě je mnohdy složitý úkon, který stojí hodně sil. Tak, jak vychováváme své dítě, může být projekcí výchovy z původní rodiny. Pět z dotazovaných klientek vyrůstala v neúplné nebo afunkční rodině. Jedna klientka vyrůstala jako sirotek v dětském domově. To se na ni podepsalo i na její výchově k synovi. Její vztah k synovi je chladný a necítí se být jako matka. Neví, jaký výchovný styl uplatňuje, a dokonce prohlásila, že její 8 let starý syn se spíše stará o ni než ona o syna. Další klientky se potýkají s výchovnými problémy, jako je drzé chování, odmlouvání a s dalším patologickým chováním dětí. Z rozhovorů jsme zjistili, že dotazované klientky se na základě své osobní zkušenosti rozhodly mít ke svým dětem lepší vztah. Snaží se být méně přísné, přistupovat k dětem laskavě a být rovnocennými partnery.

Hlavně se všechny shodovaly, že chtějí vynechat zmírnit nebo fyzické tresty. Bohužel skoro všechny dotazované vypověděly, že tělesné tresty používají. Jsou to tresty v podobě facky, pohlavku nebo u mladších dětí plácnutí po ručičkách nebo po zadku. Jedna klientka dokonce uvedla, že bez tělesných trestů vychovat dítě nelze. Odpovědi klientek se právě v tomto rozcházejí. Na jednu stranu se snaží být milé a laskavé ke svým dětem, také rovnocennými partnery. Na druhou stranu ale používají metody, o kterých v předchozích odpovědích mluvily negativně. Ovšem jejich výchovné postoje všemožně obhajují a omlouvají, protože si nedokážou bez jedné výchovné, jak se říká, která neuškodí, obejít, a která k celému výchovnému působení dle výpovědi jedné klientky patří.

Na otázku, jak dosahují svých výchovných metod, odpovídaly, že se snaží přátelsky domlouvat a také zmiňovaly, že důležité je naslouchání svých dětí. Bohužel slovní výchova lehce u klientek sklouzla k použití výchovných trestů. Ale vždy dodaly, že děti dostaly jenom normálně, tak jako každé jiné dítě a že jim takový pohlavek nemůže nijak uškodit. Také se shodovaly na tom, že jejich výchovné selhání nastalo v situaci, kdy byly klientky v psychicky vypjaté chvíli. Jedna klientka, se kterou byl veden rozhovor, je sledována OSPODem a z rozhovoru je zřejmé, že strach se obhazuje skrz strach, který má ze společnosti. Z toho, že lidi ji budou pomlouvat a kontrolovat, jak vlastní dítě vychovává. Strach z kontroly její výchovy a jen náznak pochybení, které by vedlo k odebrání dítěte z klientčiny péče.

Výchovné problémy se vyskytly u všech matek, které mají dítě starší 9 let. Menší děti jsou u dotazovaných matek připoutány a zatím s nimi nemají klientky azylových domů žádné problémy. Pouze některé děti potřebují psychologickou pomoc, protože zažily traumatizující zážitek. Ať už byla příčina traumatu pro děti rozvod, domácí násilí, psychické násilí hádky a neustálý řev v domácnosti nebo zanedbávání jich. Dvě z klientek vypovědělo, že se vychovávat pokoušejí jakkoliv. Slibují, zakazují, zabavují nebo taky ječí. Snaha klientek o metodu odměn a trestu. Valná část klientek také prozradila, že dítěti slibují za provedenou práci nějakou odměnu, jak vypověděla klientka, slíbí, že půjde na zmrzlinu, nebo že půjde s dětmi na nákup. Ovšem další metody výchovného působení jsou již nešťastné základy. Klientky hlavně těm starším dětem zakáží telefony, počítače anebo nějaký čas bez televize. Také jim častokrát telefony nebo tablety zabaví. Klientky ale už nedokážou zodpovědět, jestli slibování, zakazování, zabavování věcí nebo právě kupování si dětí má efektivní přínos v jejich výchově. Klientky se i v tomto případě obhajují tím, že když ony byly v dětském věku, tak jim rodiče také zakazovali, nařizovali jim domácí vězení nebo zabavovali věci a teď jsou zdravé a žádnou újmu na jejich psychice nezpůsobilo.

Jako shrnutí výzkumné otázky je, že klientky vychovávají své děti demokratickým stylem výchovy a uplatňují u toho svou přirozenou autoritu. Také prostřednictvím zákazů a příkazů nebo slibů. Uplatňují výchovu odměn, kdy odměny jsou ale spíše materiálního rázu. Snaží se úplně vynechat tělesné tresty a přiklání se k altruistickému stylu výchovy. Právě teď se výpovědi klientek rozcházejí, protože fyzické tresty používají. Ať už jako pohrabeček, facka či plácnutí na prdel. Všechny tyto tělesné tresty si ale dokážou obhájit s tím, že tresty nejsou nikdy tak velké, že by jejich dětem jakkoli ublížili a že bez trestů jejich výchova nebude efektivní. Tato reakce je dle našeho mínění rozporuplná, jelikož se klientky obávají společnosti, a proto se navenek snaží ukazovat v dobrém světle.

Jak popisují matky, které žijí v azylovém domě svůj vztah k dítěti?

Z výzkumu vychází, že matky s ohledem na jejich komplikovaný vztah s dětmi je přátelský. Ženy své děti milují a chtějí pro ně jen to nejlepší. Jen u jedné klientky se projevila apatie ke svému synovi. Nízký věk klientky při početí, žádná rodina ani zázemí ji vedlo k pití a nezájmu o dítě. Klientka přišla do azylového domu s negativními návyky, které má o její dítě. Až tady začala na svém vztahu matka a syn pracovat a chce jej zlepšit. Valná hromada klientek mělo negativní vztah s rodiči a hovoří o naučeném chování. Klientky s menšími dětmi mají pevnější attachment než s těmi staršími. I když klientky dávají přednost své přirozené autoritě, jsou ve své výchově nedůsledné a děti mnoho nekontrolují.

Všechny zmiňované atributy jsou možné důvody k chladnému vztahu matek k dětem, který se ovšem snaží změnit.

Přesto všechno mají matky snahu vlastní děti vychovávat a překonávat překážky s výchovou spojené. Značné problémy pocházejí z dětství a z prostředí, ze kterého klientky pocházejí a tím vzniká řetěze, který trvá řádku let. Klientky vyrůstaly v neúplných nebo afunkčních rodinách, rodiče na ně neměly moc času a klientky, a tak přebírají od svých rodičů nevědomky nesprávné modely. Děti klientek mají strach, přišli z nefunkční rodiny, která pro ně byla jistotou a pevnou vazbou. Po ztrátě domova přišly do neznámého prostředí, to pro děti znamená velkou změnu. Potkávají zde cizí děti, cizí ženy, paní, které se jim snaží pomoci a musí ji respektovat. Dále musí sdílet prostory s jinými cizími lidmi a dodržovat řád. Ztratily vztahy s kamarády, ti kteří mají příbuzné, s nimi omezily vztah, protože větší část klientek přešla do azylového domu v jiném městě.

Dětem zůstává jen matka, která je pro dítě jediná bezpečná vazba, která je stejně důležitá jako vzduch, abychom mohli dýchat. Jak uvádí ve své knize. K.H.Brisch (2013, str.24-24). Bezpečná vazba představuje pro děti jakousi psychickou ochranu, za kterou se děti mohou schovat. Hlavně když se dostanou do situace, kdy je život konfrontuje se nějakým psychologickým zatížením. K.H.Brisch (2013, str.49)

Do jaké míry ovlivňuje volný čas výchovu dětí dle matek?

Azylové domy nabízí různorodé aktivity pro matky a děti, na kterých se podílejí dobrovolníci. Ti pracují s dětmi v jejich volném čase. Aktivity jsou dobrovolné a sami dotazované klientky odpovídaly, že do aktivit je sociální pracovnice nenutí. Hlavně se jedná o psaní domácích úkolů, pomoc při pořádání akcí jako je například dětský den, který probíhá společně s charitou v Uherském Brodě. Azylový dům nabízí dětem ve volném čase společenskou místnost, ve které si mohou číst nebo relaxovat. Tuto místnost využívají i klientky, chodí si tam povídat, vyměňovat životní zkušenosti, nebo se chodí přiučit něco nového. Azylové domy poskytují dětem materiální prostředky, jako jsou koloběžky, hračky na písčoviště, jízdni kola, míče, počítače, knihy a stolní hry. Také organizují společenské akce, exkurze, olympiády, výlety nebo karneval. Valná hromada dotazovaných odpověděla, že děti využívají volný čas, který připravuje azylový dům. Dvě klientky využívají i dobrovolníků k domácí přípravě do školy. Všechny klientky využívají prostorů azylového domu, jako je hřiště a zahrada, kam si chodí s dětmi po škole hrát. Klientky využívají služeb kni-

hovny i kuchyně. Volný čas, který probíhá v domě, se musí řídit danými vnitřními pravidly, proto je kontrolován nebo spíše dozorován pracovníky azylového domu.

Pracovníci azylového domu dbají hlavně na školní přípravu dětí, úkoly a doučování. Ovšem, i když se snaží patologické chování u dětí eliminovat, ne vždy je to úspěšně. Klientky se staršími dětmi, tedy hlavně s adolescenty se setkaly s patologickými jevy, jako je lhaní, kouření, nadávky, jedna klientka se dokonce zmínila, že její 16letý syn ji napadl po té, co mu dala výchovný pohlovek a v neposlední řadě záškoláctví. Ve výzkumném šetření nám vyšlo, že čtyři klientky jsou rádi, že jejich děti využívají volný čas, protože se bojí, aby se nezačaly potulovat po venku a nechytly se nějaké party. Většina dětí klientek tráví svůj volný čas v rámci azylového domu, protože jsou zde krátce a nemají ještě mnoho přátel mezi svými vrstevníky. Klientky také zmínily, že jejich děti tráví volný čas ve školních kroužcích, které nejsou zpoplatněny. To je u všechny klientek kámen úrazu. Chtěly by dětem dopřát kroužky, ale bohužel nemají finanční prostředky. Syn klientky₁ v rámci školy navštěvuje hned po škole míčové hry a klientka je ráda, protože si myslí, že se Jakub právě v kroužku vyběhne. V azylovém domě mají jednou za týden dílničky nebo zde chodí do keramiky. S dcerkou klientky₁ chodí hlavně na procházky, na zmrzlinu nebo na hřiště. Podobně odpovídala i klientka₃, volný čas tráví s dcerkou na hřištích a dlouhých procházkách, nebo si spolu malují. Její syn hraje ve škole fotbal a obě klientky se shodují, že sportem vyběhnou jejich děti negativní emoce a najdou si nové přátele. Dcera klientky₆ navštěvuje v rámci základní školy, kterou navštěvuje gymnastiku, za to syn na sporty není a radši je zalezený u počítače. Klientky s dcerami rádi vaří a pomáhají v domácnosti s různými činnostmi. Vaření dle dotazovaných mají dcery nejraději, nebo pomoc s domácími pracemi. Dvě klientky povídaly i o muzikoterapii, na které chodí ony samy, ale je tu i pro děti. Ty si muzikoterapii chválí a odpočinkem si u ní. Volnočasové aktivity jsou důležitým faktorem v rozvoji osobnosti. Dle dat získaných z rozhovoru zájmové aktivity dětí jsou prospěšné a ve velké míře pozitivně ovlivňují chování dětí klientek.

6 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou specifika jednání a výchovy dětí z rodin, které žijí v AD. Dalšími podstatnými dílčími otázkami bylo zjistit, jak vnímají výchovu svých dětí matky žijící v azylovém domě, také to, jaký výchovný styl se snaží uplatnit při výchově vlastních dětí a v neposlední řadě, jaký je vliv volnočasových aktivit na výchovu dítěte. V úvodu teoretické části se zabýváme problematikou rodiny, která tvoří společnost, typologií rodin a patologickými jevy, které se vyskytují nejčastěji u rodin s nízkým socio-kulturním statutem.

V druhé kapitole teoretické části jsme se zaměřili na sociální služby, které pomáhají lidem v tíživé sociální situaci. Není to jen pomoc se zajištěním střechy nad hlavou, ale také poskytují pomoc se zajištěním stravy, se zajištěním právních úkonů, pomoc se srovnáním se sama se sebou nebo také s nabídkou volnočasových aktivit pro děti a mládež nejen s neúplných či nefunkčních rodin.

V poslední kapitole byla přiblížena výchova dítěte, výchovné prostředky, které mohou být materiálního charakteru, což znamená odměny ve formě hraček, finančních odměn nebo zájmové činnosti. Také může být odměna ve formě lidského dotyku, pohlazením, nebo mimickým gestem, jako je úsměv nebo mírné pokývnutí hlavy, které vyjadřuje spokojenost.

Na teoretickou část navazuje empirická část, ve které popisujeme cíle jež jsme si vytyčili a kterých se snažíme dosáhnout. Poté následují výzkumné otázky hlavní a dílčí a také metody sběru dat. Byly provedeny rozhovory s klientkami žijící v azylovém domě a z interpretovaných dat jsme vytvořili metodou otevřeného kódování čtyři hlavní kategorie. Kategorie obsahují výchovu matek, kterou z vyšlých údajů přejímají od své primární rodiny. Zajímavým faktem bylo, že pět klientek se ohradilo, že nikdy nechtějí vychovávat své děti ve stopách svých rodičů. Bohužel u většiny dotazovaných klientek výchova sklouzávala k tomu, co nechtěly. Až v azylovém domě si některé začaly uvědomovat, že vztah k dětem musí změnit, tím pádem změní i své dosavadní výchovné působení na děti. Klientky měly úplně opačné názory, které se týkaly trestů ve výchově. Na jednu stranu odpovídaly, že nechtějí tělesně trestat své děti a že chtějí být rovnocennými přáteli, na druhou stranu na otázku, jak dosahují nejefektivnějšího výchovného působení odpovídají, že tresty jsou podstatným prostředkem výchovy. Nejednalo se jen o tresty fyzické, jednalo se zejména o tresty psychického rázu.

Azylový dům proto poskytuje klientkám pomoc s výchovou dětí, ale také plno různých volnočasových aktivit pro děti. Díky pomoci dobrovolníků, kteří pracují nejen s matkami, ale jsou nápomocní i v školní přípravě a nebo jim poskytují doučování. S rozhovorů, které byly poskytnuty klientkami azylových domů také vyplývá, že využívají i s dětmi služeb a aktivit azylového domu. Zejména to využívají z důvodu finančního strádání, takže si nemůžou dle slov klientek dovolit zájmové kroužky mimo azylový dům. Děti navštěvovaly ve svém volném čase kroužky, které pořádala jejich základní škola nebo možnosti využití nízkoprahového zařízení či kroužků uvnitř ubytovacího zařízení.

Aby jsme shrnuly empirickou část, ve výzkumu bylo zjištěno, že matky bojují se svými staršími dětmi, které postrádají autoritu, důslednost, dle slov klientek i mužskou ruku a v neposlední řadě mateřskou lásku. S výchovnými styly se matky ve valné většině ztotožňují. S výzkumu také vyplynulo, že matky se snaží změnit své výchovné prostředky, ubrat trestů a přidat do výchovy více odměn. Klientky se shodovaly i na tom, že vstup do azylového domu a pomoc sociálních pracovníků, pomohl klientkám otevřít oči a začít hledat různé cesty, jak změnit nejen výchovu a vztah k dětem, ale že musí začít hlavně ve změně sama sebe. Azylové domy jsou v dnešní době velmi diskutovaným tématem, sociální politika a stát již k této skupině našel cestu, tak je možné ženám poskytnout podporu a pomoc ve větší míře než tomu bylo před několika lety.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BRISCH, Karl Heinz. *Poruchy vztahové vazby: od teorie k terapii*. Praha: Portál, 2011, 311 s. Spektrum. ISBN 978-80-7367-870-8.
2. BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, 176 s. ISBN 978-80-251-1786-6.
3. GABURA, Ján. *Teória rodiny a proces práce s rodinou*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 2012, 318 s. ISBN 978-80-89256-95-2.
4. GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, 647 s. ISBN 8085605287.
5. GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Olomouc: Hanex, 2008, 209 s. Edukace. ISBN 978-80-7409-010-3.
6. HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008, 239 s. ISBN 978-80-7367-473-1.
7. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1168-3.
8. HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
9. JANIŠ, Kamil, Blahoslav KRAUS a Pavel VACEK. *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. 4. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, 163 s. ISBN 978-80-7041-371-5.
10. KAHOUN, Vilém. *Vybrané kapitoly k sociální práci: sociální práce II*. V Praze: Triton, 2007, 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.
11. KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2015, 696 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4331-8. Dostupné také z: http://www.grada.cz/klinicka-adiktologie_7259/kniha/katalog/
12. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk-prostředí-výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
13. LANGMAIER, J. 2006, *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing
14. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

15. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizové situace v rodině očima dítěte: dětská závist - žárlivost, nevěra a rozvod - nový partner v rodině, nevlastní sourozenci - vzpomínky z dětství*. Praha: Grada, 2002, 128 s. Pro rodiče. ISBN 8024703327
16. MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017, 353 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
17. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.15.
18. MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978- 80-7367-331-4
19. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.
20. MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0213-4.
21. MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
22. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2009). *Standardy kvality sociálních služeb*. Dostupné z [www.mpsv.cz/cs/5963]
23. MOŽNÝ, I., 2002, *Česká společnost*. Praha: Portál, 208 s. ISBN 80- 7178-624-1.
24. NOVÁK, Tomáš. *Jak vychovat sebevědomé dítě*. Praha: Grada, 2013, 133 s. ISBN 978-80-247-4522-0.
25. PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál, 2000, 269 s. ISBN 8071783994.
26. PRŮCHA, Jan. *Moderní pedagogika*. 5., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013, 483 s. ISBN 978-80-262-0456-5.
27. STRAUSS, Anselm L. and Juliet M. CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 196 s. SCAN.

28. STRAUSS, Anselm L. and Juliet M. CORBIN. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 196 s. SCAN.
29. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, Iva. 2005, *Základy pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 290 s. ISBN 80-7080-573-0.
30. ŠVAŘÍČEK, Roman and Klára ŠEĐOVÁ. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 377 s.
31. VÁGNEROVÁ, Marie. 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 870 s.
32. VODÁČKOVÁ, Daniela. 2007. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 543 s

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AD Azylový dům

Atd. A tak dále

Č. Číslo

Str. Strana

SEZNAM OBRÁZKŮ

Paradigmatický model axiálního kódování

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I. rozhovor s klientkou č. 4

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR S KLIENTKOU₄

Dobrý den, jsem studentkou navazujícího magisterského studia a ráda bych se Vás zeptala na pár otázek k mé diplomové práci, která se jmenuje Azylové domy jako sociální služba pomáhající matkám s dětmi v tísni?

- Cíl výzkumu: Důležitost výchovného působení v azylovém domě
- Hlavní výzkumnou otázkou je hledání specifík jednání a výchovy dětí z rodin, které žijí v AD?

Rodinná anamnéza:

- **Kolik je Vám let.**

Je mi 36 let

- **Kolik máte dětí?**

Jedno a jak vidíte teď jsem těhotná, jsem v 6. měsíci

- **Kolik mají let?**

Patrik má čerstvě 16.

- **Rodinný stav?**

Svobodná. Mám smůlu na chlapy.

- **Nemáte rodiče, příbuzné? Nemohla jste jít k nim?**

Mám matku, ale ta žije v garsonce, tam se všichni nevezeme

- **Jaký máte vztah s matkou?**

No nic moc, tak jako ale chodí nás navštěvovat. Mám i sestru, která bydlí v Jihlavě, ale už tu zamnou byla, no ty rodinný vztahy jsou divný. Mamka byla furt v práci, staraly jsme se se segrou sami o sebe a bylo to těžké. Musela chodit do práce, jinak by sme neměly co jest. Chyběla tam ta láska. Ale vím, že nás má ráda. Jen jeto jiné než v jinších rodinách. Střídala chbapy a já ani nepoznala vlastního tátu. No jo ale každý má v životě problémy. Nejsm jediná a můžu s tím něco začít dělat.

1.) Jak matky žijící v azylovém domě vnímají výchovu svých dětí?

- **Jak dlouho jste v azylovém domě?**

V AD jsem 5 měsíců.

- **Jak přistupujete k výchově?**

Já ju moc nezvládám, Patrik mně dělá samé naschvály, sem na něj krátká. Nechci říct, že jsem na něho kašlala, ale prostě, nezvládla jsem to, celý můj život sem projela.

- **Pomáhají Vám tady s výchovou?**

Jo pomáhají, nebo spíš oni mně zařídili, aby jsme s Parikem navštěvovaly poradnu, kde se rozebírají výchovné problémy a řešíme to, taky máme nějakou intervenci. Já s břichem ale přestávám mít síly. Chybí mu prostě pevná chlapská ruka. Nebo ta moje všecka láska.

- **Co je pro Vás při výchovávání syna náročné.**

Naučit ho priority, co může a nemůže, vytvořit si vztah, aby když bude mít problém za mnou kdykoliv přišel, ta důvěra mezi námi, ta je těžká.

2.) Jaký výchovný styl uplatňují matky žijící v azylovém domě při výchově svých dětí?

- **K čemu se budete snažit vést Vašeho syna? Co chcete, aby se naučili?**

Aby se zlepšil ve škole a neměl kázeňské problémy. Taky aby pomáhal a poslouchal mě.

- **Jak dosahujete toho, aby se Vaše dítě naučilo to, co chcete?**

Já nevím, se vším se radím s paní v poradně, protože s ním se domluvit je nemožné. Je drzý, odmlouvá. Musím s tím něco už dělat. Nechci aby to tak pokračovalo a stal se z něho grázl. Jednou jsem h lištila a on mně to vrátil, pak přišel a omolul se. Domluva nepomáhá, po čuni taky ne jediná ta paní v poradně zabírá. A taky trochu tady to, no jak si sedneme a bavíme se co, kdy a jak.

3) Jak popisují matky, které žijí v azylovém domě svůj vztah k dítěti?

- **Jaký je Váš vztah k dětem?**

Blbý, někde mezi námi to vážne. Ale já se všechno učím a mám ho ráda. Až ude starší, třeba mně odpustí a bude tono normální hezké.

- **Jak byste popsala vztah Vašich dětí k Vám?**

Vím, že Patrik se chytil party a utěkal z domu jen kvůli tomu, co se dělo doma. A já stím nic nedělala. Určitě někde v něm musí být láska ke mně. V poradně mně říkají, že na každém vztahu se dá pracovat.

- **Co pro Vás znamená ve Vašem životě dítě?**

To je těžko, asi hodně ale neujmím to projevít, to je možná ta chyba ne bo já už nevím.

4) Do jaké míry ovlivňuje volný čas výchovu dětí?

- **Kde nejčastěji tráví svůj volný čas děti z AD?**

Patrik se furt někde fláká, nebo sedí, leží a furt čumí do telefonu. Katastrofa. Jako chápu, že dnešní mládež je taková, ale žádný sport, fláká se, načapala sem ho aj jak kouřil za školou a o tom, jak chodí za školu ani radši nemluví. No bude to fuška.

- **Jaký vliv má volný čas dětí na jejich chování?**

Volný čas? Špatný, protože jak už jsem říkala, má ty své kamarádky. Nic nedělá. Jen tady to, co musí. Což je třeba jednou za týden.

- **Jaký mají, přehled dětí z AD o nabídce volnočasových aktivit?**

Při každém našem sezení s klíčovkou se bavíme i o dětech, výchově a pak mně říká, co bude a na co by bylo dobré syna vzít. Je to jen takové nakopnutí, nebo je to vytisknuté a pověšené ve společenské místnosti. Ikdyž si to řekneme aj mezi ženskýma. A děti mezi sebou. Prostě buď si to přečteme nebo řekneme a je toho tady celkem dost. Jak pro nás „matky“, tak pro děti, mají aktivit až až aj my spolu někdy něco děláme, třeba vaříme, nebo když je tu literární večer, kupodivu jde.

- **Jak podporují matky/ pracovnice děti k zájmové činnosti?**

No podporují jí, jak která. Některé je to jedno, ale některá přijde a řekne, že by bylo dobré, nebo pojďme se domluvit, jak a co budeme dělat dál. Jako do výchovy mo nezasahují. No nezasahují, spíš oni jen pošťuchují. Radí .

Tak jo, já Vám moc děkuji za rozhovor a přeju Vám, ať se brzo postavíte na vlastní nohy.

Odpověď: Taky se mějte, nashle.